

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
STŘEDISKO MEZINÁRODNÍCH STUDIÍ JANA
MASARYKA

Obor: Mezinárodní studia – diplomacie

Dopady ukrajinského konfliktu na zahraniční a
bezpečnostní politiku EU ve východní Evropě

Autor: Richard Hejret

Vedoucí práce: Ing. Jan Martin Rolenc

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně a vyznačil/a všechny citace z pramenů.

V Praze dne 28. dubna 2017

Richard Hejret

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda vyjádřila svou upřímnou vděčnost vedoucímu práce Ing. Janu Martinu Rolencovi za jeho cenné rady, připomínky a hlavně za jeho trpělivost se mnou. pomohly.

Obsah

Seznam zkratk.....	5
Úvod	6
1. Specifika aktérství EU jako mezinárodního hráče a pojem moci.....	8
1.1 Hard power	10
1.2 Soft Power	12
1.3 Smart Power	15
1.4 EU jako atkér bez hard power	17
2 Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU.....	22
2.2 Historie Společné zahraniční a bezpečnostní politiky	22
2.3 Evropská bezpečnostní „kultura“	25
2.4 Lisabonská smlouva	29
2.5 Euro-atlantické partnerství	32
3 Ukrajinská krize a její dopady na SZBP.....	34
3.1 Historický kontext Ukrajiny	34
3.2 Evropská politika sousedství a východní partnerství	37
3.3 Reakce EU na Ukrajinskou krizi	39
3.4 Dopady Ukrajinské krize na SZBP.....	45
3.5 Budoucnost rusko-evropských vztahů.....	49
Závěr.....	51
Zdroje	56

Seznam zkratek

AA – Association agreement
DCFTA – Deep and Comprehensive Free Trade Area
EBS – Evropská bezpečnostní strategie
EHU – Eurasijská hospodářská unie
EP – Evropský parlament
EPS – Evropská politika sousedství
EU – Evropská unie
ESVČ – Evropská služba pro vnější činnost
JEA – Jednotný Evropský Akt
MFA – Ministry of foreign affairs of Ukraine
NATO – North American Treaty Organisation
OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OJV – Oblast justice a vnitra
OSBP – Oblast svobody, bezpečnosti a práva
OTS – Operaci Trvalé Svobody (OTS)
OIS – Operace Irácké Svobody
RF – Ruská federace
SNS – Společenství nezávislých států
SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU

Úvod

Po sedmi dobrých letech prožila po roce 2008 Evropská unie sedm turbulentních roků, během nichž se pod vlivem řady okolností otřásaly základy evropské integrace. Evropa znovu stojí před pomyslným rozcestím, jež ji nutí činit zásadní rozhodnutí, která budou ovlivňovat (nejenom) podobu evropské integrace na několik let dopředu. Ukrajinskou krizi můžeme bezesporu do těchto okolností zařadit, jelikož poukázala na současné nedostatky ve Společné zahraniční a bezpečnostní politice EU a na komplikovaný vztah mezi EU a Ruskem. Ruská federace ovlivňuje evropské záležitosti již od dob Petra Velikého, avšak po rozpadu Sovětského svazu se ruský vliv ve střední a východně Evropě na krátkou dobu omezil. S příchodem Vladimíra Putina do prezidentského křesla se z Ruské federace stal opět vlivný hráč ve střední a východní Evropě. První roky vlády Vladimíra Putina se nesly ve znamení oteplování vztahů se Západem a Evropskou Unií, ale vývoj v posledních 3 letech ukázal, že dialog s Ruskou federací je velmi komplikovaný, a co je nejdůležitější, že Ruská federace není připravena přijmout další rozšiřování NATO a Evropské unie směrem k jejich hranicím. Ukrajinský konflikt vykrytalizoval některé ruské představy o budoucí spolupráci s Evropskou unií a je otázka, do jaké míry jsou tyto představy kompatibilní s těmi evropskými. Dále podtrhl důležitost přehodnocení současné Společné zahraniční a bezpečnostní politiky.

Proto je cílem této práce *zhodnocení současné zahraniční a bezpečnostní politiky EU v regionu východní Evropy a analýza dopadů ukrajinské krize na podobu SZBP, dále návrh možných scénářů budoucí bezpečnostní strategie, spočívající například v užší spolupráci jednotlivých členských zemí a užší spolupráci mezi EU a NATO nebo mezi EU a Ruskou federací*. Práce by měla objasnit některé okolnosti vzniku Ukrajinské krize a poukázat na nedostatky SZBP. Dále by měla umožnit hlubší náhled do současného rusko-evropského vztahu a jeho úskalí. V ideálním případě by měla také zodpovědět na tyto výzkumné otázky:

1. Jak ovlivnila Ukrajinská krize zahraniční a bezpečnostní politiku EU v regionu východní Evropy?
2. Zrychlila Ukrajinská krize integrační snahy v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky v rámci EU?
3. Je vytvoření společné armády EU nevyhnutelná skutečnost nebo by se EU měla zaměřit na ucelení současné spolupráce v rámci NATO pro udržení stability ve východní Evropě?

4. Je realistické očekávat další a především hlubší spolupráci mezi EU a Ruskou federací nebo narazí EU na neochotu Ruské federaci připustit „třetí“ východní rozšíření?

Společná zahraniční a bezpečnostní politika tvoří v současné době kostru evropské zahraniční politiky, ale její samotný popis nám neumožní pochopit roli, jakou dnes Evropská unie na mezinárodní scéně hraje. Pro lepší pochopení této úlohy Evropské unie (jejího aktérství) jsem si zvolil teoretické kritérium (soft)-power. Moc v mezinárodních vztazích byla dlouho dobu vnímána jenom jako odraz vojenské a ekonomické moci, avšak vývoj v posledních letech tento „monopol“ rozbil především díky dílům harvardského profesora Josepha Nye, jednoho z inovátorů pojmu (soft)-power. Jeho díla *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power* a *Soft Power: The Means to Success in World Politics* zásadním způsobem změnili pohled na mezinárodní aktéry a mezinárodní vztahy a právě jeho teoretický rámec mi umožní lépe uchopit mezinárodní aktérství Evropské unie, které se vymyká „tradičním“ definicím aktérství a moci.

Práce samotná je rozdělena do tří kapitol. V první podkapitole bude charakterizována Evropská unie jako mezinárodní aktér a bude definován pojem power. Následující podkapitoly se věnují vymezení hard-power, soft-power a smart-power. V poslední podkapitole bude teoretický rámec vymezen i pro Evropskou unii a bude rozvinut koncept Evropské unie jako aktéra „bez hard-power“.

V Druhé kapitole se nachází stručný popis historie Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, ve kterém bude mj. zmíněna důležitost ostatních „evropských“ politik pro vývoj SZBP. Dále bude popsán vývoj „rodící se“ evropské bezpečnostní kultury a představena její krátká charakteristika. Poslední dvě podkapitoly se věnují Lisabonské smlouvě, která zásadně změnila podobu SZBP, a euro-atlantickému vztahu.

Poslední kapitola se bude věnovat Ukrajinské krizi z několika úhlů pohledu. Nejprve bude uveden kulturně-historický kontext a poté bude představena dosavadní evropská politika v tomto regionu. Samotná krize bude zkoumána z pohledu EU a její reakce na krizi. Z některých reakcí bude poté možné „vyextrahovat“ dopady, které krize měla a má na fungování evropské zahraniční politiky. V poslední podkapitole bude rozebrána možná podoba budoucího rusko-evropského vztahu.

Ukrajinská krize je z historického hlediska poměrně „čerstvou“ událostí a proto bude většina zdrojů tvořit odborné a novinové články. Počet knižních publikací k Ukrajinské krizi je zatím velmi omezený a knižní publikace poslouží především pro vysvětlení souvisejících jevů.

1. Specifika aktérství EU jako mezinárodního hráče a pojem moci

Evropská unie je společenství složené z 28 členských států a svým charakterem je právem označována za společenství *sui generis* (Fiala; Pitrová, 2009), proto je zařazení Evropské unie do jakéhokoliv pevného tereotického rámce velmi komplikované. Sama otázka aktérství Evropské unie a mezinárodního působení EU se stala objektem vědeckých prací až v 70. letech (Cosgrove a Twitchett 1970) (Sjöstedt 1977). Až s příchodem globalizace a hlavně po zesílení integračních snah v rámci SZBP (Lisabonská smlouva) se vnímání aktérství Evropské unie na mezinárodním poli změnilo a řada autorů (Irimie, 2014) (Lain, 2016) (Toje, 2011) (Gehring; Mühleck; Oberthür, 2013) přiznává Evropské unii plné nebo aspoň částečné aktérství v rámci mezinárodních vztahů (Kuchářová, 2014, str. 73-74). Toje (2011) se dokonce nebojí opustit koncept mezinárodních aktérů a vrací se až k práci Rudolfa Kjelléna¹ (1914), který identifikoval čtyři druhy mocností: *velké mocnosti*, *regionální mocnosti*, *malé mocnosti* a *malé státy*. Regionální mocnosti odlišoval od těch malých tím, že na rozdíl od malých mají regionální mocnosti k dispozici značnou vojenskou sílu a jsou připraveny ji využít, což je jeden z důvodů proč Toje (2011) zařazuje Evropskou unii k malým mocnostem.

Další charakteristiky, které Evropskou unii „odsuzují“ k roli malé mocnosti, jsou dle Tojeho (2011) závislost (na spojencích např.), variabilní geometrie² (politická, ekonomická, vojenská roztržitost), láska k zákonu (dodržování mezinárodních norem), defenzivní mentalita a strategie (neexpanzivní zahraniční politika).

Evropská unie se se svými charakteristikami velmi podobá Tojeho (2011) malé mocnosti. Na druhou stranu představuje Evropská unie jako celek největší světový trh, dále je největším exportérem a importérem zboží a největším dárce rozvojové pomoci (CIA Factbook, 2016) (Worldatlas, 2017). Disponuje proto velkým potenciálem v některých oblastech současné mezinárodní politiky, jako je změna klimatu nebo rozvojová pomoc (Kaunert; Zwolski, 2013). Z Tojeho práce také vyplývá, že i když není Evropská unie velmocí (velkou mocností), tak je schopna „vyprodukovat“ nějakou moc a využít ji při sledování svých vlastních

¹ Johan Rudolf Kjellén se narodil 1864 ve Švédsku a byl významným politologem a průkopníkem „geopolitiky“

² Model „variabilní geometrie“ předpovídá, že vznikne jakési jádro plně integrovaných států a kolem něj se uskupí státy periferní, jež budou spolupracovat pouze v určitých oblastech. Podobně se vyznačuje i model „à la carte“, který vychází z toho, že státy si budou vybírat oblasti, kde budou spolupracovat podobně jako z jídelníčku.

zahraničních zájmů. Otázkou zůstává, jak velkou mocí Evropská unie disponuje a jak by Evropská unie s touto mocí měla v dnešním globalizovaném světě naložit?

V mezinárodních vztazích je moc definována jako: „*schopnost změnit chování druhého (aktéra) takovým způsobem, abychom dosáhly kýženého výsledku. Existují tři cesty, jak toho docílit: donucení, platba a přitažlivost*“ (Nye, 2009). Pro zkoumání moci Evropské unie bude také důležité prozkoumat samotnou strukturu současného mezinárodního prostředí a vztahů. Nye (2009) v tomto ohledu tvrdí, že současnou světovou politiku je možné přirovnat k třídimenzionální hře šachů, kde na vrchní úrovni stojí vojenská moc (unipolární systém), na střední úrovni se nachází ekonomická moc (multipolární systém) a na spodní úrovni stojí transnacionální vztahy, které zahrnují například oblasti terorismu, změny klimatu a pašování drog. V rámci transnacionální dimenze je moc rozdělena chaoticky a nerovnoměrně mezi státní a nestátní aktéry. Pokud se při budování zahraniční politiky či strategie budeme pohybovat jenom v jedné dimenzi, je velmi pravděpodobné, že strategie nepřinese kýžené výsledky, proto je potřeba během popisu hard-power a soft-power zohlednit všechny současné dimenze mezinárodního prostředí.

Pokud budeme chtít „měřit“ moc, budeme muset brát v potaz i povahu samotné moci, která je „*fundamentálně relativní (moc nad kým?) a situační (moc k realizování čeho?)*“ (Cross, 2011, str. 694) a pokud chceme „změřit“ něčí moc, je vždy nutné se zaměřit na širší kontext. Tzn. tázat se nejenom jakou moc použít, ale jak ji použít a vůči komu ji používám (jaká bude reakce druhé aktéra).

V průběhu let se charakter a definice moci samozřejmě měnily. V 50. letech se ještě například můžeme setkat s definicí Roberta Dahla (1957, str.xx): „*Moc je schopnost donutit ostatní udělat to, co by jinak neudělaly.*“ Dahlova definice do určité míry odráží tehdejší představy, že moc jde (hlavně) ruku v ruce s vojenskou a ekonomickou silou (s hard power). Nye (2011) při pohledu na (realistické) definice moci dodává, že se jedná o dobré definice moci, ale druhým dechem dodává, že nezahrnují všechny aspekty (mezinárodní) moci. Jako příklad uvádí možnost stanovení mezinárodních agend (hezčí slovo to chce) či ovlivňování preferencí ostatních aktérů. Tyto instrumenty mezinárodní politiky tvoří také podstatnou složku moci v mezinárodních vztazích a vážou se spíše se soft-power. Postupně tak samotný pojem moci prošel určitými revizemi, aby dokázal lépe zachytit realitu mezinárodních vztahů. Vymazat možná

Spolu s definicemi se ale měnil i charakter mezinárodního prostředí a dnešní doba tomu není výjimkou. Globalizace a tzv. informační revoluce (především rozvoj internetu) způsobily naprosto bezprecedentní změnu ve způsobech realizování vlastní moci. Moc se díky těmto dvěma jevům přesunula, nebo lépe řečeno „rozptýlila“ k nestátním aktérům a přispěla k dalšímu přerozdělení moci mezi jednotlivými státními aktéry (přesun k uni-multipolárnímu systému) (Nye, 2011). Nestátní aktéři samozřejmě disponovaly již dříve určitou mocí, ale vliv těchto aktérů se s rozvojem globalizace a informační revoluce zněkolikanásobil, což se odráží například i v počtu neziskových organizací, transnacionálních společností nebo teroristických buněk. (Nye, 2011) Dále je samotná moc dnes daleko méně hmatatelná a nátlaková (hard-power ztrácí na výnamu) než dříve, což platí především pro vztahy mezi demokratickými státy.

Power politics v mezinárodních vztazích už dnes nejsou jenom doménou ekonomické či vojenské oblasti a Nye (2011) deklaruje, že v dnešní: „*informační době to není jenom o tom, či armáda vyhraje, ale také o tom či příběh vyhraje*“. Do popředí se tak dostávají vedle vojenských (hard-power) a ekonomických nástrojů (hard a soft-power), také ty - *měkké* (kultura, zahraniční politika, vnitřní politika). Jedině správná kombinace těchto nástrojů může přispět (jakémukoliv) aktéru k dlouhodobě úspěšné (zahraniční) strategii. (Wilson, 2008). Předtím než přistoupíme ale k takové kombinaci, tak musíme definovat jednotlivé složky moci a popsat jejich rozdíly, případně podobné charakteristiky.

1.1 Hard power

Moc byla (a někdy stále je) po vzniku westfálského systému spojována především s vojenskou a ekonomickou mocí, což je v kontextu 16. až 18. století přirozené. Odrazem moci se pro (evropské) státy staly hmotné (*tvrdé*) zdroje jako například: počet obyvatel, přírodní zdroje, velikost vojska a ekonomická výkonnost. Od 19. se ale charakter mezinárodního prostředí razantně mění a s internacionalizací obchodu se internacionalizují i mezinárodní vztahy. Z emancipovaných (evropských) národních států se postupně stávají mezinárodní aktéři a zahraniční politika začíná hrát důležitou roli při uplatňování vlastního zájmu (moci) v ostatních zemích. Avšak války a konflikty byly stále poměrně běžným nástrojem mezinárodních vztahů a diplomacie (Nye, 2011). Změna přišla ve vnímání těchto nástrojů mezinárodní politiky. Přijatelnost ozbrojeného řešení už nezávisela jenom na domácí podpoře, nýbrž se stala předmětem diskuzí ostatních mezinárodních aktérů, jejichž postoj k dané záležitosti mohl (ale nemusel) hrát důležitou roli. Po 1. a 2. světové válce se

definitivně rodí nové mezinárodní společenství a část moci byla předána do rukou mezivládním a nestátním aktérům (Nye, 2005). Zdrojem moci pro současné mezinárodní aktéry už tak nejsou jenom „hmotné“ ? zdroje (počet obyvatel, přírodní zdroje, vojsko apod.). Do popředí se dostávají i jiné potenciální zdroje (vědecký pokrok, kultura nebo sdílené hodnoty), které se velmi liší od tradičních hard-power zdrojů. Moc se doslova rozptýlila do více oblastí a spektrum instrumentů pro realizaci moci v mezinárodní politice se významně rozšířilo. Ačkoliv řada (neo)realistů a proponentů hard-power spojují moc samotnou především s hmotnými (tvrdými) zdroji (Wilson, 2008), ukázaly některé události v posledních letech (válka v Iráku, válka s Islámským státem a nárůst terorismu), že je potřeba do pojmu moci zahrnout i jiné zdroje, než jen ty „tvrdé“ (Nye, 2005). Hard-power představuje jen část moci, její „*tvrdou*“ část.

Definice hard-power odráží její přímočarý a spíše krátkodobý charakter. Dle Nye (2005) můžeme definovat hard-power jako schopnost využít ekonomickou či vojenskou moc takovým způsobem, aby ostatní následovaly naše zájmy. Ve své definici používá přirovnání k cukru a biči, kde cukr reprezentuje *podídku* (odstranění obchodních bariér, finanční pomoc apod.) a bič představuje *hrozbu* (vojenská intervence, nátlaková diplomacie apod.). Ernest Wilson (2008, str.114) mluví zase o schopnosti: „*ovlivnit někoho jiného tak, aby jednal způsobem, kterým by jinak nejednal*“ a „*Hard power je schopnost donutit někoho k takovému jednání.*“

Jak ekonomická tak vojenská moc čerpají své zdroje z hmotných statků a není proto až tak složité pro státní aktéry tyto zdroje mobilizovat a využít je pro prosazování svého zájmu na mezinárodním poli (Nye, 2011). Tato snadná „zachytitelnost“ je jeden z důvodů, proč někteří (neo)realisté preferují vymezení moci pomocí tvrdých zdrojů, jelikož se díky tomu („falešně“) stává moc lépe kvantifikovatelnou (Toje, 2011). Avšak vývoj v 20. století takové vnímání moci definitivně rozbil. Společenský, vědecký a technologický pokrok dali vzniknout některým novým dimenzím (zdrojům) moci a posílily význam některých „starších“ zdrojů (jako například diplomacie).

Se studenou válkou je spojován vznik bipolárního rozdělení světa a nástup jaderných zbraní, hard-power získala opět na důležitosti. Spolu s tím rostl paradoxně i význam soft-power. Obě tehdejší super-velmoci - USA a SSSR - disponovaly mezikontinentálními raketami a značným jaderným arzenálem, ale vzhledem k charakteru těchto zbraní se staly tyto „tvrdé“ zdroje moci taška nepoužitelné v realné situaci a nakonec se z nich staly spíše deterenční prostředky

(Nye, 2008). Vlády USA a Sovětského svazu si do určité míry uvědomovaly, že studenou válku není možné vyhrát jenom s pomocí „klasických“ tvrdých zdrojů, ale že bude nutné zapojit i jiné, méně ortodoxní zdroje a vést tak samotný boj nejenom na vojenském poli, ale také na ideologickém pomocí soft-power (Nye, 2011). Do popředí se postupně dostaly měkké instrumenty moci (kultura, zahraniční obchod apod.). V kontextu studené války ale byly tyto instrumenty vnímány spíše jenom jako jakési doplňky k těm tvrdým, které tvořily stále jádro zahraničních politik tehdejších aktérů (Nye, 2005).

Definitivní zlom pro tradiční vnímání (tvrdé) moci přichází s (druhou) informační revolucí a s tím spojenou demokratizací technologií. Informační revoluce a především rozvoj internetu umožnily bezprecedentní zrychlení procesu globalizace a svět se tak doslova stal propojeným (Nye, 2011). Jakýkoliv krok aktéra A už nezpůsobí reakci jenom u aktéra B, ale může způsobit reakci „celého světa“. Pokud se obecně bavíme o demokratizaci technologií, tak máme na mysli především zlevnění technologií a zlepšení (chceme-li zdemokratičtění) přístupu k nim, což s sebou přináší jak kladné (levnější telefony, volný přístup k informacím apod.), tak i záporné jevy (válka se stává levnější a zbraně dostupnější) (Nye, 2005).

Uvedené změny přispěly ke změně mezinárodního prostředí, ve kterém státní aktéři ztratily část své (tvrdé) moci na úkor některých nestátních aktérů (neziskové organizace, nadnárodní společnosti nebo teroristické skupiny) (Stratton, 2008). Státní aktéři se v dnešní době nepotýkají jenom se ztrátou moci. Se vznikem moderních liberálních demokracií a mezinárodních norem 20. století vymizel v řadě zemí tradiční *válečný* (nacionalistický) etos a válka už nemůže být vedena jenom za účelem maximalizace vlastního užitku (moci), ale musí mít nějaké morální nebo praktické odůvodnění (Nye, 2005). Podobně jako během studené války, není ani dnes možné lpět jenom na „klasických“ tvrdých zdrojích moci a je potřeba zapojit další zdroje (a instrumenty) moci pro překonání současných globálních hrozeb (terorismus, kyberválky, změna klimatu).

1.2 Soft Power

Uchopit pojem soft-power do pevného teoretického rámce není jednoduché, jelikož je obtížné striktně vymezit zdroje této moci, čímž se liší od zdrojů hard-power. Další odlišností je fakt, že soft-power zdroje jsou na rozdíl od těch tvrdých nehmotné a v řadě případů se také (ne)nachází pod přímou kontrolou státu a stát tudíž není schopen všechny tyto zdroje plně ovládat. Podle Nye (2011) je měkká moc schopnost dostat nebo získat to, po čem prahneme díky *spolupráci* nebo *přitažlivosti*, spíše než skrze *donucení* nebo *pobídky*. V kontrastu

k hard-power můžeme konstatovat, že soft-power se snaží daného aktéra spíše *přesvědčit* než ho *donutit* k danému jednání. Soft-power disponuje také širším spektrem zdrojů a istrumentů než hard-power a Nye (2005) rozděluje soft-power do tří skupin, z nichž každá se liší nejenom charakterem svých zdrojů ale také mírou, kterou je ovlivňována státním aparátem

Za prvé je měkká moc silně závislá na kultuře (její přitažlivost pro ostatní aktéry), kultura je v podstatě otisk zvyků a hodnot dané kultury a může silně ovlivnit ať už kladně nebo záporně vnímání daného aktéra na mezinárodním poli.

Dalším důležitým zdrojem měkké moci jsou politické hodnoty, přičemž je kladen důraz na to, aby naše činy odpovídaly naší rétorice a hodnoty, které prosazujeme na domácí půdě, byli vnímány pozitivně také v zahraničí.

Za poslední, třetí zdroj měkké moci můžeme označit samotnou zahraniční politiku daného aktéra a s ní spojená otázka, zda zahraniční politika daného aktéra je vnímána mezinárodním společenstvím jako (morálně) legitimní a je obecně přijímána veřejným míněním. (Nye, 2005)

Soft-power zahrnuje tedy pestrou paletu nástrojů, pomocí kterých může mezinárodní aktér zvýšit svoji moc, avšak soft-power není všemocná a záleží na kontextu a na možnostech daného aktéra, jak bude moc využít měkké zdroje k zvýšení své celkové moci. Rozstříštenost zdrojů a nejasnost pojmu soft-power byly jedny z příčin, proč byla soft-power dlouho dobu opomíjena jako svébytná část moci a přirovnávána k pop-kultuře, džínům a Coca-cole (Nye, 2005), i když síla veřejného mínění a kulturní sblíženost hrály již v 19. a 20. století důležitou roli v zahraniční politice. Ve světě, kde 3,6 miliard lidí má přístup k internetu, je více než kdy předtím pravda, že: „informace znamenají moc“ (Nye, 2005, str. 105) a soft-power se svojí schopností měnit preference a hodnoty aktérů získává v zahraniční politice 21. století výsadní postavení (Gallaroti, 2011).

V moderních post-industriálních ekonomikách získává tvorba a manipulace s vědomostmi a informacemi (soft-power) na větší důležitosti než tradiční hard-power zdroje, protože státní aktéři ztratili svůj informační monopol a svět je doslova zahlcen informacemi (a příběhy). Dnes je proto velmi jednoduché pro jakéhokoli mezinárodního aktéra svoje informace (příběh) nebo lépe řečeno úhel pohledu prezentovat světu. Klasičtí státní aktéři v tomto transformačním procesu ztratili část své moci (směrem k nestátním aktérům) a musejí navíc soutěžit o důvěryhodnost nejenom s jinými státními aktéry, ale také s širokou škálou jiných aktérů, zahraniční média, nadnárodní korporace, neziskové organizace, mezinárodní

organizace a síť vědeckých komunit. (Nye, 2005) (Stratton, 2008) A pokud bychom tuto myšlenku zavedly do extrému, tak jednotliví státní aktéři dnes (potenciálně) soutěží o důvěryhodnost s každým blogerem, který je schopen oslovit masu na internetu. Pro státní aktéry je velmi důležité dbát na to, jakým způsobem je jejich příběh (kultura, hodnoty nebo zahraniční politika) vnímán ostatními mezinárodními aktéry, kteří disponují odlišnými kulturními filtry a každý čin nebo informace) tak mohou být u různých aktérů přijaty jinak.

V současném moderním světě se globální konflikt mezi velmocemi stal těžko představitelným a na povrch vyplouvají nové hrozby, kterým se nelze postavit jenom pomocí klasických tvrdých zdrojů moci, jako je armáda například (Nye, 2005). Jednotliví mezinárodní aktéři musí přistoupit na komplexnější řešení dlouhodobějšího charakteru a musí nejprve pochopit samotnou *hru* a její *pravidla* a až poté se mohou snažit tuto hru a její pravidla aktivně přetvářet (k obrazu svému) (Wilson, 2008). Je velmi pravděpodobné, že důležitou roli budou hrát státy, které budou schopny ovlivňovat veřejné mínění a jejichž hodnoty a ideje budou pro ostatní aktéry mezinárodního společenství atraktivní a tím zvýšit svoji moc na mezinárodním poli. (Nye, 2011)

Přitažlivá kultura, sdílené hodnoty nebo společné (zahraniční) zájmy jsou aspekty, které mohou zásadně ovlivnit sílu soft-power. Zdroje a instrumenty soft-power se tak zásadně liší od zdrojů hard-power. Zároveň můžeme pozorovat, že soft power a hard-power si jsou navzájem příbuzné v tom smyslu, že obě se snaží ovlivnit daného aktéra k vlastnímu prospěchu (Nye, 2005). Soft-power proto není odnoží hard-power a musí na ní být nahlíženo odlišným způsobem, jelikož není závislá na hard-power a aktéři, kteří nedisponují hard-power (ale jenom soft-power), mohou hrát také významnou roli v mezinárodních vztazích³. (Lackey 2015)

Soft-power byla jako terminus technicus řadu let upozaděna, ale vzhledem k turbuletním procesům posledních let (globalizace, rozvoj internetu) její význam pro zahraniční politiku státních aktérů roste. Soft-power se zakotvila jako legitimní pojem v mezinárodních vztazích a její (relativní) důležitost bude zřejmě růst i v budoucnou⁴ vzhledem k stále probíhající globalizaci a s tím spojené globální (bezpečnostní) hrozby (Nye, 2005). Nabízí se tedy otázka, jak „chytře“ zkombinovat soft-power a hard-power a jejich zdroje.

³ Jako skvělý příklad nám slouží Vatikán a právě Evropská unie.

⁴ Argumentovat ze už je teď silná, příklad SP činy peaceful rise

1.3 Smart Power

Z rozdílných vlastností soft-power a hard-power vyvstává otázka, jak efektivně jejich zdroje zkombinovat, abychom dosáhli našeho cíle? Touto otázkou se v posledních letech věnuje řada autorů a cíl těchto studií je teoretické vymezení pojmu chytré moci a jeho aplikace na konkrétní situace v mezinárodním prostředí. (Cross, 2011) (Nye, 2008) (Nye, 2010) (Lackey 2015)

Smart power můžeme definovat jako schopnost (efektivně) kombinovat soft-power a hard-power (Cross, 2011). Nye (2011) považuje smart power za mix donucení nebo pobídky (hard-power) s přitažlivostí nebo přesvědčením (soft-power). Z pohledu Crossové (2011) je pro koncept smart power také důležitá skutečnost, že jednotlivé zdroje obou mocí nemůžeme automaticky přiřadit k soft-power nebo hard-power (výsledku). Jako příklad nám může sloužit rétorika⁵ amerického prezidenta Goerge W. Bushe z ledna roku 2002, kdy při každoroční zprávě o stavu Unie konstatoval, že Irák, Írán a Severní Korea tvoří tzv. osu zla (Bush, 2002). Využil tak zdroj soft-power (zahraniční rétoriku a politiku) k posílení hard-power, i když původně zřejmě zamýšlel ospravedlnit americkou regime-change politiku (na Blízkém Východě) a zvýšit tak naopak soft-power USA (vůči některým aktérům). Řada mezinárodních aktérů jeho rétoriku a následnou invazi Iráku spíše vnímala jako *donucovací (hard-power)* akt než akt, který by jeho zahraniční politiku *ospravedlňoval (změkčil)*.

Podobně můžeme „přehodit“ zdroj a výsledek moci také u hard-power. V takovém případě může například Evropská unie nasadit svoje vojáky pro mírové účely ve spolupráci s OSN a toto zapojení hard-power nástroje je pak často vnímáno jako důležitý prvek pro stabilizaci daného regionu a dochází tak ke zvýšení soft-power Evropské unie (minimálně v daném regionu) a proto by: *„budoucí výzkum v této oblasti měl uznat, že nástroje (zdroje) se nepřekrývají s typem moci a že soft a hard power nejsou dvě strany jedné mince“* a v návaznosti na předešlou kapitolu a v souvislosti se současnou transformací mezinárodního prostředí dodává Cross (str. 691) že; *„soft-power je daleko obsáhlejší (pojem) a odvíjející se od většího počtu nástrojů (zdrojů), které má stát k dispozici a přesto budou chtít všichni aktéři v určitý moment mít schopnost posílit (hard) power pomocí donucení nebo pobídky“* a přidává svoji pozměněnou definici smart power: *„chytrá moc může být redefinována jako strategické a souběžné využití donucovacích a kooperativních instrumentů.“* (Maia K. Davis Cross, str. 698).

⁵ Je to provej / instrument zahraniční politiky, tudíž se jedná o zdroj měkké moci

Pro správné zkombinování soft a hard power zdrojů je esenciální, aby daný mezinárodní aktér uznal odlišné charakteristiky těchto mocí a zároveň si byl vědom jejich vzájemného vztahu, tak aby se při kombinaci tyto zdroje navzájem posílily (a zvýšila se moc), než aby se mezi sebou negovaly. (Wilson, 2008) Chytrá moc, nebo lépe řečeno chytrá strategie doslova znamená naučit se, jak lépe kombinovat hard a soft power. (Nye, 2011).

Pro správné využití smart power je také důležité, uvědomit si institucionální a ideologické *pnutí*, které panuje mezi hard-power a soft-power uvnitř státních aktérů. Toto *pnutí* prochází napříč zahraniční a domácí politikou (v podobě voličských preferencí⁶), ale co je daleko důležitější, tak jej nalezneme i mezi různými institucemi a agenturami státního aparátu (Nye, 2005). Schopnosti *k donucení* (tvrdé zdroje) a schopnost *přesvědčovat*, jsou rozděleny mezi několik institucí, které podléhají státní moci. Pokud tedy chceme efektivně využít chytrou moc pro náš prospěch, musíme zapojit do takového procesu často různorodé organizace, ministerstva či jiné instituce, které „ovládají“ jednotlivé zdroje moci, ať už tvrdé nebo měkké. Každá organizace, ministerstvo či jiné instituce má svoje specifické normy, hodnoty a ideologii, *ergo* svoji vlastní představu o zapojení jednotlivých zdrojů moci (Wilson, 2008). V tomto ohledu bude důležité zapojit do jakékoliv budoucí zahraniční strategie, co nejširší paletu zdrojů, instrumentů a institucí a co je ještě důležitější, zkombinovat jejich zdroje takovým způsobem, aby se výsledná moc zvýšila.

Moc státních aktérů samozřejmě stále zůstává zásadním determinantem mezinárodního prostředí, ale samotná moc a její charakter se v 21. století zásadně změnily a tomu by se měly přizpůsobit i zahraniční strategie mezinárodních aktérů (Wilson, 2008). V komplexním globálním světě zkrátka potřeba pro komplexní, globální („chytrou“) strategii silně vzrůstá, pokud chceme uspět jako mezinárodní aktér při prosazování našich cílů nebo zájmů. Novým hrozbám jako je terorismus nebo globální oteplování nelze čelit jenom tvrdými zdroji a tvrdou mocí, ale musíme *přesvědčit* ostatní, že např. terorismus není správný prostředek pro dosažení svých cílů (Nye, 2005). Pokud bychom chtěli terorismus porazit tvrdě, museli bychom zabíjet víc aktivních teroristů, než je jich aktuálně rekrutováno, což je v praxi nepředstavitelné.

Především pro některé velké mezinárodní aktéry (USA, Rusko anebo Čína) tak zůstává otázka, jako zapojit více některé svoje soft-power zdroje a zvýšit tak svoji (soft)-power. Samozřejmě existují opačné případy aktérů (jako je Evropská unie), které naopak disponují nedostatkem tvrdých zdrojů moci. Obecně můžeme konstatovat, že instituce, které svoji

⁶ Veřejnost preferuje soft-power nebo naopak hard-power pro řešení mez. problémů

„náтурой“ tíhnou k hard power (jako například ministerstva obrany) disponují lepšími finančními prostředky a větší mocí při rozhodování a pro některé aktéry by proto bylo přínosné otevřít otázku financování měkkých struktur (jako je například ministerstvo zahraničí nebo kultury). (Nye, 2011)

Časový faktor a geopolitický kontext jsou dalšími důležitými faktory, které ovlivňují smart-power. Smart-power strategie může být chytrá v kontextu Iráku nebo Lýbie, ale naprosto nepoužitelná v jiné části světa s jiným geopolitickým a historickým kontextem.

„Správné“ zkombinování tvrdých a měkkých zdrojů moci je pro realizaci moderní a úspěšné zahraniční a bezpečnostní strategie naprosto klíčové (Nye, 2011), avšak interakce mezi soft-power a hard-power v současné době zůstávají stále poměrně neprobádanou oblastí v mezinárodních vztazích a tvoří proto vděčné téma pro budoucí výzkum. Chce-li Evropská unie být relevantním mezinárodním aktérem, musí být schopna šířit svoje euro(atlantické) hodnoty jako jsou demokracie, volný obchod, rovnost, solidarita a vláda práva a posléze uplatňovat svůj vliv v těchto oblastech (realizovat moc). Pro šíření těchto hodnot a následnou realizaci svoji moci, bude nutné přiměřeně zkombinovat evropské soft- a hard-power zdroje. V mé poslední kapitole teoretické části se proto hodlám věnovat měkkým a tvrdým zdrojům moci Evropské unie a budu se snažit nástítnit, jakým mocenským potenciálem v tomto ohledu Evropská unie disponuje a jak se tyto zdroje navzájem ovlivňují v rámci Evropské unie.

1.4 EU jako aktér bez hard power

Evropská unie je největší trh na světě a je druhou největší ekonomikou, pokud bereme v potaz podíl na celosvětovém HDP. Státy EU jsou (dlouhodobě) největšími dárci rozvojové pomoci a z Evropské unie pocházejí nejvíce přímých zahraničních investic a zároveň do ní nejvíce investic i přitéká zpět (World Bank, 2017a). Evropská unie je největším světovým importérem a exportérem. Dále se podařilo unijním státům snížit emise CO₂ o 50% oproti roku 1980 a jsou na dobré cestě dostat se k hodnotám z 60. let (World Bank, 2017a). Evropská unie vysílá civilní a vojenské mise do zahraničí a má v současné době rozmístěno přes 5000 vojáků a civilních pracovníků na 15 zahraničních misích (mj. v Africe, Gruzii, Izraeli nebo na Ukrajině). (EEAS, 2017a). V následující tabulce č. 1 budou srovnány některé zdroje hard-power a soft-power Evropské unie s jinými velmocemi nebo regionálními mocnostmi:

Evropská unie může působit jako silný aktér v některých (mezinárodních) oblastech, jako je ekologie nebo mezinárodní obchod a tím překonat pozici malé mocnosti a účastnit se aktivně

tvorby (mezinárodního) řádu a norem. (Kaunert; Zwolski, 2013) Pokud ještě přičteme její velký mocenský potenciál, v podobě největšího světového trhu, 1,86 milionů aktivních vojáků⁷ (Toje, 2011) a 139 zahraničních delegací po celém světě (EEASb, 2017), tak vyvstává otázka, zda můžeme Evropskou unii doopravdy charakterizovat jen jako malou mocnost. Současná vysoká představitelka Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a jiní vrcholní představitelé Evropské unie se proto často nebojí využít její potenciál a posilovat tak (pomocí soft/smart power) aktérství Evropské unie, což dokazuje Federica Mogherini ve své řeči z roku 2016: „*Někdy si to zcela neuvědomujeme, ale Evropská unie už je super-velmocí. Pokaždé když řeknu super-velmoc společně s Evropskou unií, tak si všímám skeptických obličejů, ale podíváme-li se na čísla, tak jsme největší ekonomika na světě, jsme největší trh na světě, největší poskytovatel zahraničních investic a největší dárce rozvojové pomoci.*“ (Mogherini, 2016).

Pro správné vyhodnocení evropské moci musíme rozlišit mezi tím, jakou potenciální a jakou reálnou mocí disponuje Evropská unie na současném mezinárodním poli. V posledních letech se platformou pro realizování evropské moci v zahraniční stala Společná zahraniční a bezpečnostní politika, která vstoupila v platnost v roce 1993 spolu s Maastrichtskou smlouvou a prošla několika reformami od doby svého vzniku (Fiala, Pitrová; 2009). Tento nadnárodní politický „rámec“ tvoří hlavní nástroj soft- a hard-power Evropské unie. Na svém počátku zůstala Společná zahraniční a bezpečnostní politika za svým očekáváním, což se ukázalo například v Kosovu⁸ nebo Jugoslávii⁹, kdy se nepodařilo Evropskému společenství efektivně zakročit (Eichler, 2011). S dalšími reformami a především s příchodem Lisabonské smlouvy se funkce Evropská unie významně rozšiřují a vzniká řada nových instrumentů a institucí pro realizaci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (euroskop, 2017a).

Pro chytré využití zdrojů moci a posílení své úlohy jako mezinárodního aktéra je důležité „znát výhody a limity každého (svého) instrumentu“ (Wilson, 2008, str. 116). Je tedy na místě „rozebrat“ jednotlivé zdroje a instrumenty moci Evropské unie a zaměřit se na jejich relevanci v dnešním globálním světě a případně zvážit jejich význam pro budoucnost.

Vnímání Evropské unie (nejenom) ve světě podtrhuje bezmála 26 let starý výrok bývalého belgického premiéra Marka Eyskensse (1991), ve kterém označil Evropské společenství za: „*ekonomického obra, politického trpaslíka a vojenského červa*“. Je pravda, že většina

⁷ Z toho aktivně lze použít z různých legislativních důvodů jenom 1/3

⁸ rozvést

⁹ rozvést

hard-power Evropské unie pramení ze silné ekonomiky, zároveň musíme druhým dechem dodat, že v oblastech jako je ekologie nebo mezinárodní obchod je Evropská unie schopna „překročit stín“ malé moci a stává se z ní dokonce normativní velmoc (Maia K. Davis Cross, 2011), která udává směr mezinárodní politiky v těchto oblastech (Kaunert a Zwolski, 2013). V těchto oblastech, kde je od mezinárodních aktérů vyžadován široký konsenzus a umění kooperace, účinnost hard-power zdrojů významně oslabuje. Metody hard-power jako *pobídka* (finanční pomoc, dotace) a *donucení* (vojenský nátlak) nehrají tak významnou roli při dosahování (svých) cílů a proto už dnes označení politického trpaslíka neodpovídá vždy zcela realitě a už vůbec ne potenciálu Evropské unie. S ohledem na budoucnost a možné potřeby hlubší mezinárodní spolupráce je velmi pravděpodobné, že Evropská unie posílí svoji politickou moc na mezinárodním poli, minimálně v oblastech jako je boj s klimatem nebo boj s terorismem (Kaunert a Zwolski, 2013).

Ve vojenské oblasti je otázka evropské moci poněkud komplikovanější. Z tabulky č. 1 vyplývá, že Evropská unie „má k dispozici“ kolem 1,86 milionů aktivních vojáků (z toho by bylo možné použít okamžitě jenom 1/3 zhruba) (Toje, 2011). Pokud sečteme obranné výdaje všech 28 členských států, tak jednotlivé členské státy vydávají dohromady na obranu více než Čínská lidová republika a Evropská unie brána jako celek, přispívá nejvíce na obranu hned po USA (Lockman a Wolf, 2016). Musíme brát na zřetel, že se ale stále jedná pouze o *potenciál*, kterým by Evropská unie mohla v *ideálním* případě disponovat a evropské hard-power zdroje netvoří jednoznačně homogenní skupinu. Pokud položíme proti sobě například do kontrastu počet aktivních vojenských nebo civilních pracovníků ve službách Evropské unie (5000) (EEAS, 2017b) a počet aktivních vojáků v rámci všech členských států (1,86 mil.), je rozdíl mezi *realitou* a *potenciálem* propastný. Obrovský potenciál který „hřímá“ v Evropské unie tak není ani zdaleka využit. Všechny současné evropské mise jsou pre-emptivního a post-konfliktního charakteru. Evropská unie v podstatě nedisponuje žádnými jednotkami, které by byly schopny změnit situaci „ted“ a tady“¹⁰, jako to udělali například Američané v Iráku (Toje, 2011) (Eichler, 2011). Na druhou stranu nelze tyto mise a jejich význam marginalizovat, jelikož v řadě případů přispěly ke stabilizaci situace a Evropská unie během války v Iráku a v Aghýnistánu dokonce předběhla Spojené státy v počtu jednotek vyslaných za účelem udržení mírů (peacekeeping activities), které většinou fungují ve spolupráci s NATO nebo OSN (Moravscik, 2002). Evropská unie tak (díky *chytré* strategii) využila svoje omezené *tvrdé* zdroje pro zvýšení své (*soft*) power.

¹⁰ Vyjímku tvoří tzv. Battlegroups

Jedním z největších problémů evropské hard-power přispívající ke vzniku výše zmiňované propasti mezi *potenciálem* a *realitou*, je samotná struktura a charakter Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Velkou nevýhodou, kterou trpí zahraniční politika Evropské unie, je skutečnost, že není postavena na žádném pevném, ideologickém základě (Vimont, 2015). Chybí jakákoliv dlouhodobá vize a v kontrastu s klasickými národními zahraničními politikami, které jsou silně ovlivněny národní identitou, je evropská zahraniční politika postavena hlavně na jednom prvku: společný zájem, což je ještě umocněno principem jednomyslnosti (Irimie, 2016), který je i po zavedení Lisabonské smlouvy stále uplatňován při většině „důležitých“ hlasování o otázkách zahraniční nebo bezpečnostní politiky, které se dotýkají národního zájmu (euroskop, 2017a). Najít konsenzus mezi 28, respektive 27 členskými státy není vždy jednoduché. Pro některé státy jsou důležitější obchodní a komerční zájmy než např. zájmy jako je šíření demokratických hodnot nebo lidských práv. (Irimie, 2016)

Rigidnost a pomalé rozhodovací procedury dělají ze Společné zahraniční bezpečnostní politiky instituci, která je silně ovlivněna národními politikami jednotlivých členských států, avšak to není jediný důvod, proč existuje obrovská propast mezi potenciální hard-power EU a její reálnou silou. Zatímco například ve Spojených státech ovlivňují diskuzi o zahraniční a bezpečnostní politice (a o power) především dva směry – unilateralismus a multilateralismus¹¹ (Nossel, 2004) (Nye 2005) (Nye, 2011), tak evropská bezpečnostní kultura je roztržštěnější a přiřazuje „militantním“ ideím menší důležitost v porovnání s tou americkou. Jednotlivé bezpečnostní „preference“ Evropanů se dají podle Irondellea, Mérand a Foucaulta (2015) rozdělit do čtyř kategorií: pacifisti¹², humanisti¹³, tradicionalisti¹⁴ a globalisti¹⁵. Každá z těchto kategorií je charakterizována svými „unikátními“ preferencemi a představa společné evropské armády se komplikuje, jelikož každá z těchto skupin má svoji unikátní představu o evropské obraně. Paradoxně, podíváme-li se na podporu společné obranné politiky EU, tak se pohybovala v roce 2016 na 75 % (Eurobarometer, 2016) a dlouhodobě se pohybuje velmi vysoko (Irondelle, Mérand a Foucaulta, 2015). Vysoká podpora je částečně způsobena dopady migrační krize, strachem z terorismu a ukrajinským konfliktem. Na druhou stranu se podpora podpora pro společnou bezpečnostní a obrannou politiku pohybuje dlouhodobě

¹¹ Za mínku stojí ještě izolacionalismus

¹² Jednotlivci, kteří věří že „tvrdá“ bezpečnost a projektování globální vlivu by měly být překonány

¹³ Kládou důraz na „měkkou“ bezpečnost, ale zároveň věří, že EU by měla hrát nějakou roli ve světě

¹⁴ Zastávají tradiční („tvrdé“) definice bezpečnosti preferují, aby se EU zaměřovala hlavně na vlastní kontinent

¹⁵ EU by měla využít svůj ekonomický a politický potenciál pro ovlivnění glob. Světa, který je postaven na „tvrdých“ bezpečnostních hrozbách

vysoko a těšila se vysoké podpory i před zmiňovanými událostmi. Obecně má společná obranná politika dokonce větší podporu než například společná zahraniční politika nebo samotná Evropská unie. (Eurobarometer, 2016)

Za hlavní faktory ovlivňující podporu společné evropské bezpečnostní a obranné politiky považují Irondelle, Mérand a Foucault (2015) národní identity (zájmy) a nejasnost definice společné obranné politiky. Podporu pro společnou obranu můžeme totiž nalézt napříč všemi čtyřmi kategoriemi, i když pro každou kategorii společná obranná politika znamená něco jiného. Vysoká podpora pro společnou obrannou politikou tak zřejmě nekoreluje s reálnou touhou po silné evropské armádě (po americkém vzoru například) (Endres, Mader a Schoen, 2015). Pro budoucnost společné obranné politiky Evropské unie bude proto důležité rozproudit debatu o budoucnosti evropské bezpečnostní kultury a zároveň debatu o charakteru současného mezinárodního prostředí, ve kterém soft-power zdroje začínají hrát důležitější roli než dříve.

Evropská unie disponuje řadou soft-power zdrojů, pomocí kterých může zesílit svoje postavení na mezinárodní scéně. V řadě oblastí jako je ekologie, mezinárodní obchod nebo inovace udává směr pokroku a její soft-power spojená s normative-power¹⁶ z ní do určité míry dělá velmoc 21. století. (Kaunert, Zwolski, 2015) (Moravscik, 2002) V Tojeových (2011, str. 54) očích je Evropská unie jako mezinárodní aktér předurčena (díky své neschopnosti využít ve větší míře svoji potenciální hard-power) k tomu aby: „*přiřazovala menší hodnotu moci a vojenské síle a naopak preferovala soft-power instrumenty jako je konstruktivní spolupráce, rozvojová pomoc a komerční vazby.*“ V rámci zahraniční a bezpečnostní politiky chybí Evropské unii pro zmobilizování své hard-power taky dlouhodobá vize a pevnější ideologické zakotvení, které by byly předpokladem pro vznik něčeho jako je společná evropská armáda. (Cabada, 2011) Pokud by se Evropské unii podařilo zmobilizovat svoje hard-power zdroje existuje také nebezpečí, že by díky tomu mohla ztratit svoji těžce vydobitou pozici mírumilovného projektu a oslabit tak svoji soft-power. (Kagan, 2003)

¹⁶ Představa EU jako idealistického aktéra, které je charakterizován společnými principy a snaží se šířit svoje hodnoty směrem „ven“

2 Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU

2.1 Historie Společné zahraniční a bezpečnostní politiky

Idea společné zahraniční a obranné politiky už byla představena v 50. letech, kdy se objevily první pokusy o integraci v této oblasti v podobě francouzského návrhu na zřízení Evropského obranného společenství¹⁷. Samotná smlouva o zřízení Evropského obranného společenství byla ratifikována na evropské půdě, avšak neprošla ratifikačním procesem v národních parlamentech, během něhož samotné francouzské Národní shromáždění smlouvu odmítlo projednat. (Fiala a Pitrová, 2009) Poté, co se Západní Německo připojilo k Severoatlantické alianci, se otázka evropské bezpečnosti stala vzhledem k charakteru tehdejších hrozeb (jaderná válka, bipolární rozdělení apod.) agendou a zároveň *raison d'être* Severoatlantické aliance až do konce studené války. (euroskop, 2017a)

Idea společné zahraniční politiky nezanikla zcela ani během studené války. Zavedení Společné obchodní politiky v roce 1968 představoval zásadní impuls pro vznik společné koordinované zahraniční politiky vůči třetím zemím, která by umožnila hladkou implementaci Společné obchodní politiky, tak aby jednotlivé zahraniční politiky členských zemí negativně neovlivňovaly běh této společné politiky (euroskop, 2017a). Dalším impulsem pro společnou zahraniční politiku se stala na přelomu 60. a 70. letů hrozba terorismu (Zwolski; Kaunert, 2013).

V roce 1970 tak došlo ke vzniku tzv. Evropské politické spolupráce (EPS), která se stala první (úspěšnou) platformou pro společnou koordinaci zahraničních politik jednotlivých členských států EHS (Smith, 2002). V průběhu dalších let se z Evropské politické spolupráce vykrystalizovala mezivládní platforma pro konzultace a uskutečnění společných akcí. Samotná instituce byla vnímána za neformální a její akty byly považovány za (právně) nezávazné (Zwolski; Kaunert, 2013). Tento institucionální rámec zásadně ovlivnil budoucí podobu Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a stanovil zásadní rozhodovací mechanismy a procedury v této oblasti, které byly (formálně) stvrzeny v roce 1987 Jednotným evropským aktem (JEA) a které byly převzaty i pozdějším „nástupcem“ - Společnou zahraniční a bezpečnostní politikou. (Bindi, Angelescu a Vimont, 2013)

Evropská obranná agenda se po nezdařeném pokusu o vybudování Evropského obranného společenství přesunula od externích bezpečnostních hrozeb k těm interním a podobně jako

¹⁷ Jako protiváha k americkým snahám o začlenění Západního Německa do NATO a dalších org.

v případě EPS byli hlavními impulsy pro koordinaci evropské (vnitřní) bezpečnostní politiky vnější faktory: potřeba zlepšení mezivládní spolupráce v boji s terorismem a zajištění bezpečnosti v rámci Schengenu (Zwolski; Kaunert, 2013). Na popud Evropské Rady vznikly v Římě v roce 1975 tzv. Trevi groups, které poprvé sdružovaly do pracovních skupin jednotlivé ministry spravedlnosti nebo vnitra a jejich vyšší úředníky. Na rozdíl od EPS se tzv. Trevi-Groups nesly čistě v duchu mezivládní spolupráce a evropské nadnárodní instituce neměly možnost ovlivnit zásadně dění v těchto skupinách, ať už legislativně nebo exekutivně. (Fiala; Pitrová, 2009)

Dalším důležitým milníkem pro evropskou „vnitřní“ bezpečnostní strategii představovala Schengenská smlouva z roku 1985, která umožnila dále rozvinout spolupráci mezi jednotlivými členskými státy tehdejšího EHS v oblasti vnitra a spravedlnosti (Zwolski; Kaunert, 2013). Navázání úzké spolupráce v justiční a policejní oblasti bylo potřeba především v kontextu odstranění kontrol na hranicích a následného zajištění interní bezpečnosti signatářů Schengenské smlouvy¹⁸. Proto se také drtivá většina článků a nařízení Schengenské smlouvy týkala kompenzačních mechanismů, které měly zajistit bezpečnost uvnitř společenství (Berthelet, 2003).

Vyvrcholením dosavadních integračních snah v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky se stala Maastrichtská smlouva, která poprvé institucionalizovala společnou policejní a justiční spolupráci členských států v rámci nové pilířové struktury (Fiala a Pitrová, 2009). Maastrichtská smlouva definitivně institucionalizovala jak EPS, která byla přejmenována na Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (SZBP), tak i společnou justiční a policejní spolupráci, která byla přejmenována na Oblast justice a vnitra (OJV). I když obě společné politiky byly formálně rozděleny do dvou pilířů¹⁹, tak rozhodovací procesy a mezivládní charakter spolupráce zůstaly u obou v zásadě nepozměněny, došlo ale k definitivnímu vyčlenění těchto politik z Evropského společenství (ES), což negativně znamenalo koherentnost těchto politik v pozdějších letech (Zwolski; Kaunert, 2013). Toto rozdělení také způsobilo, že se vědecký výzkum v oblasti zahraniční politiky EU dlouho dobu zaměřoval jenom na Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a pozitivní úloha OJV v oblasti evropské (bezpečnostní) integrace byla dlouho dobu opomíjena. (Knodt a Princen, 2003) V Maastrichtské smlouvě OJV obsahovala řadu oblastí, které měly také externí přesah: imigrační a azylová politika, pravidla pro pohyb lidí z nečlenských států, boj

¹⁸ Francie, (Západní) Německo a státy Beneluxu

¹⁹ 1. Pilíř – Evropské společenství, 2. Pilíř SZBP, 3. Pilíř Justice a vnitra

s organizovaným zločinem, policejní spolupráce v boji s terorismem a jinými zločiny. (Zwolski a Kaunert, 2013).

Společná zahraniční a bezpečnostní politika se naopak snažila vymezit mantinely a nové instrumenty pro užší spolupráci jednotlivých členských zemí, stanovení zahraniční agendy zůstalo „na bedrech“ Rady. Výrazně se změnil „duch“ spolupráce v rámci zahraniční politiky. Členské státy se nově podle článku 5 Maastrichtské smlouvy: *„měly vyhnout jakýmkoliv činům, které jsou v rozporu se zájmem Unie nebo které s velkou pravděpodobností způsobí oslabení její akceschopnosti jako kohezivní síly v mezinárodních vztazích.“* (Maastricht TEU, 1993, čl. J1). Po zavedení Maastrichtské smlouvy dostala Rada za úkol definovat zásady a obecné směřování SZBP a byla zodpovědná za implementování těchto zásad. Ministři dostaly v rámci Rady EU k dispozici nové instrumenty pro vykonávání SZBP a Evropská unie tak mohla nově zaujímat společné pozice a společná akce. (Zwolski a Kaunert, 2013).

Dalším významným milníkem se stala Amsterdamská smlouva, s níž je spojena řada změn v rámci OJV. Vzhledem k geopolitické situaci pozdních 90. let se může zdát trochu paradoxní, že se většina těchto změn týkala třetího pilíře, který byl přejmenován na Oblast svobody, bezpečnosti a práva (OSBP²⁰). Na rozdíl od Maastrichtské smlouvy, která se snažila vymezit oblasti pro potenciální spolupráci a pomáhat tak při implementaci *společného trhu*²¹, tak Amsterdamská smlouva si dala za úkol aktivně poskytovat občanům Evropského společenství vysokou úroveň bezpečnosti v policejní a justiční oblasti a řada oblastí OJV se podařilo zkomunarovat. Jádrem SZBP a její mechanismy zůstaly v zásadě nepozměněny. (Zwolski a Kaunert, 2013) Proces integrace se v následujících letech v OSBP značně urychlil a významně předstihl podobné snahy v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Tento integrační proces byl částečně dovršen Lisabonskou smlouvou, která převedla významnou část třetího pilíře do kompetencí evropských supranacionálních institucí.

Ačkoliv OSBP a OJV nepatřily k tradičním nástrojům zahraniční politiky, tak „měkké“ hrozby jako obchod s lidmi, obchod s drogami a boj s organizovaným zločinem mají v současném době jasný mezinárodní přesah. Společná koordinace politik a sdílení zpravodajských institucí nebo informací zásadním způsobem zrychlily integrační proces (Gámez a Mincheva, 2012) a přispěly tak k posílení mezinárodního aktérství EU v této oblasti.

²⁰ Původně OJV

²¹ OJV tak byla vnímána trochu jako druhořadá politika a měla doplnit jiné politiky, např. budování vnitřního trhu

Události během války v Jugoslávii a humanitární krizi v Kosovu ukázaly, že Společná zahraniční a bezpečnostní politika stojí za svým očekáváním (euroskop, 2017a) a Evropské společenství nebylo schopné najít společný evropský mentální vzorec, který by umožnil efektivní řízení evropské zahraniční politiky (Eichler, 2011). Právě v souvislosti s Maastrichtskou smlouvou²² a neschopností Evropského společenství reagovat koordinovaně na probíhající geopolitické změny mluví Hill (1993, 1998) o tzv. *capability-expectations gap*. *Capability-expectations gap* vyjadřuje mezeru mezi schopnostmi (potenciálem) a očekáváním, které se vkládají do EU jako mezinárodního aktéra. Vyjadřuje do určité míry (ne)schopnost Evropské unie konat, ačkoliv by konat měla (minimálně v očích některých aktérů). Tento stín se táhne s Evropskou unií do dneška a je často označován za hlavní příčinu neúspěchu SZBP, ať už oprávněně nebo ne (Bressand, 2010).

2.2 Evropská bezpečnostní „kultura“

Evropské zklamání z balkánských válek bylo veliké a poukázaly na neschopnost tehdejšího Evropského společenství jednat koordinovaně jako celek (euroskop, 2017b). Po jugoslávských válkách proto znovu ožily snahy o vybudování společného bezpečnostního a obranného rámce a v prosinci roku 1998 podepsala Francie a Velká Británie tzv. deklaraci (ze) Saint-Malo, která stanovila, že Evropská unie potřebuje být v pozici, ve které může hrát plnohodnotnou roli jako mezinárodní aktér a proto musí disponovat patřičnými schopnostmi, prostředky a připraveností pro provádění autonomních akcí (Kauner a Zwolski, 2013). Deklarace ze Saint-Malo *de facto* naznačila ukončení činnosti Západoevropské unie, která do té doby tvořila platformu pro vojenskou a obrannou spolupráci mezi členskými zeměmi (Bindi 2009). V roce 1999 na summitu v Kolíně nad Rýnem Evropská Rada definitivně rozhodla o založení Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP), která měla zahrnovat „*spolupráci v oblasti vojensství a zvládání krizí v rámci širší Společné zahraniční a bezpečnostní politiky*“ (euroskop, 2017b). EBOP do sebe měla zakomponovat také Západoevropskou unii a přebrala po ní tzv. Petersberské úkoly, které na začátku 90. let stanovily charakter vojenských operací, ve kterých se Evropská unie mohla anagažovat. Jednalo se především o operace, které souvisely s krizovým managementem a post-konfliktní rekonstrukcí (např. humanitární mise nebo mise pro udržení míru) (Bindi, 2009) (Eur-LEX, 2017). Další summity v Helsinkách (1999) a Feiře (2000) daly EBOP konkrétnější tvář a byly přijmuty nové závazky ve formě tzv. Helsinkí Headline Goals, které měly dát vzniknout nové

²² A s touto smlouvou očekávané posílení EU jako mezin. aktéra

společné (evropské) vojenské jednotce rychlého nasazení. Jednotky měly být tvořeny 60 000 vojáky, jež by měla být Evropská unie schopna nasadit do 60 dnů na dobu jednoho roku. (Bondi, 2009) (Ivanov, 2013)

Podobně jako u SZBP byl integrační proces v rámci evropské bezpečnostní a obranné politiky řízen spíše pragmatickými cíly a ovlivněn externími (geopolitickými) událostmi. Eichler (2011) dodává v tomto smyslu, že faktory, které měly zásadní dopad na rodící se evropskou bezpečnostní, můžeme rozdělit na: *historické* a *politické* (krátkodobé a dlouhodobé).

Mezi *historické* faktory, které významným způsobem ovlivnily evropskou bezpečnostní kulturu, můžeme zařadit například (morální) dopady²³ obou světových válek a bohatou válečnou historii evropského kontinentu. Evropská (bezpečnostní) kultura je tak zásadním způsobem postavena na ideách *multilateralismu*, *spolupráce*, *šíření svobody a rule of law* (Eichler, 2011). Uvedené hodnoty zároveň zrcadlí i vnitřní hodnoty, idee a postupy uvnitř evropského společenství a do určité míry tak narušují „Tojeho“ stereotyp, že je Evropská unie jako mezinárodní aktér odsouzena k roli malé mocnosti nebo, že její vliv v mezinárodních vztazích je velmi omezený vzhledem k absenci tradičních *hard-power* zdrojů. Evropská unie není totiž odsouzena k pozici *small power*, neboť svojí vlastní identitou tíhne k této roli mezinárodního aktéra. Pokud by Evropská unie dostala „do vínku“ více pravomocí (například ve vojenské oblasti nebo by dokonce byla zřízena společná evropská armáda), je otázka, zda by se ziskem takového *hard-power* „*kladiva*“ nezačala Evropská unie vidět více problémů jako (nezatlučené) *hřebíky*. (Kagan, 2003). Mohla by tak ztratit v očích mezinárodního společenství svoji kantovskou pověst a oslabit tak svoji *soft-power* na úkor *hard-power*. Můžeme tedy pozorovat, že absence některých *hard-power* zdrojů, respektive jejich *nekoncentrace* na evropské úrovni, nemůže být jenom vysvětlena neochotou členských států rozvíjet společné projekty, jakým bylo například Evropské obranné společenství. Tato absence částečně zrcadlí ideologické zakotvení většiny členských států, které koresponduje do velké míry s Tojeho (2011) popisem Evropské unie, jakožto *small power*.

Na druhou stranu ukázaly události po 11. září, válka v Afghanistanu a především válka v Iráku na stále přítomnou roztříštěnost evropské zahraniční a bezpečnostní politiky, ve které (na začátku 21. stol.) hrála důležitou roli tzv. velká trojka: Velká Británie, Francie a Německo. Jejich mentální vzorce zásadním způsobem ovlivňovaly společnou zahraniční a

²³ A z toho vyplývající averze vůči válkám

bezpečnostní politiku v Evropě již v minulosti a existoval tak zásadní nesoulad při stanovení společných cílů a zájmů mezi těmito nejmočnějšími evropskými aktéry. (Eichler, 2011)

Zásadní dopad na rodící se bezpečnostní kulturu EU měly podle Eichlera (2011) také některé politické faktory, které můžeme rozdělit na *krátkodobé* (teroristické útoky z 11. září, válka v Iráku) a *dlouhodobé* (charakter politických systémů v Evropě²⁴).

Politické systémy v Evropě v porovnání s jinými systémy (např. v Americe) neumožňují hlavním představitelům států bez souhlasu parlamentu vést rozsáhlé vojenské operace a na nadnárodní úrovni v rámci Evropské unie je manévrovací prostor jednotlivých členských států také velmi úzký. (Eichler, 2011) (Bindi, 2009)

Teroristické útoky ze září roku 2011 můžeme zařadit ke *krátkodobým politickým faktorům* a tvoří důležitý zlom pro rodící se evropskou bezpečnostní kulturu. Po útocích zavládla v Evropě vlna solidarity se Spojenými státy, která nakonec kulminovala ve světle příprav na tzv. Operaci Trvalé Svobody (OTS), jejíž úkol bylo svržení vlády Tálibánu v Afghanistanu. Operace Trvalé Svobody se těšila široké podpory napříč členskými státy (Eichler, 2011), protože byla zajištěna mandátem RB OSN, která ve své rezoluci 1368/2001 legitimizovala použití vojenské síly proti tehdejšímu tálibánskému vedení (OSN, 2001). Na druhou stranu bylo americkému establishmentu vyčítáno, že nebyla do samotné operace více zapojena Severoatlantická aliance a jednalo se tak od začátku spíše o americkou akci než mezinárodní. (Eichler, 2011). V ostrém kontrastu s OTS proběhla tzv. Operace Irácké svobody (OIS), která velmi negativně ovlivnila do té doby pozitivní vývoj transatlantických vztahů. Buschova administrativa začala v irácké otázce vystupovat koncem roku 2002 velmi unilaterálně. Rada bezpečnosti chtěla poslat do regionu tým vyšetřovatelů, ale americká vláda nebrala ohledy na stanovisko Rady bezpečnosti v otázce údajných ZHN Sadámovy režimu²⁵. George W. Bush tak zahájil v březnu 2003 nejenom nelegitimní, ale hlavně nelegální válku, která zásadním způsobem oslabila již tak křehkou stabilitu v tomto regionu a dala zásadní signál Evropské unii o tehdejší orientaci americké zahraniční politiky.

Do určité míry tak můžeme označit vznik Evropské bezpečnostní strategie za určité vymezení se proti tehdejší jestrábí politice USA (Eichler, 2011) a zároveň ji můžeme označit za pokus o

²⁴ Na rozdíl od amerického prezidenta nemá většina nejvyšších představitelů zevropských zemí tak volnou ruku při užití vojenských kapacit

²⁵ Podezření se nakonec ukázalo za nepravdivé

nalezení vlastní (bezpečnostní) identity a vlastních řešení pro globální problémy. (Bressand, 2011)

Po válce v Iráku (a vzniku EBOP) dostala Evropská unie další pádný podnět pro vytvoření své vlastní bezpečnostní kultury. V roce 2003 navázala Evropská unie na dosavadní integrační snahy (Saint-Malo, Petersburg a vznik EBOP) a byla přijata Evropské bezpečnostní strategii (EBS), která představovala první jasný pokus o doktrinální vymezení bezpečnostní kultury na evropské úrovni. I přes doktrinální charakter tohoto dokumentu, představovala Evropská bezpečnostní strategie významný mezimústek pro další změny, které měly přijít později s příchodem Evropské ústavy, respektive Lisabonské smlouvy. Dále přispěla Evropská bezpečnostní strategie k částečnému vymezení evropských (bezpečnostních) hodnot. Bressand (2011) zároveň druhým dech dodává, že jakékoliv vymezení „evropanství“ je stále poněkud komplikované. „Evropanství“ můžeme vidět na každém rohu ulice, v každém obchodě anebo pokud vycestujeme mimo Evropu, pokud jej ale chceme (systematicky) uchopit, tak nám často buď „uteče“ anebo začne působit velmi dvojznačně, avšak EBS je v tomto bezesporu ohledu úspěchem a sama pomohla k „úžení“ Evropanství. Dále přispěla EBS k jasnějšímu vymezení Evropské unie jako aktivního mezinárodního a bezpečnostního aktéra. Ukotvila zásady multilateralismu, spolupráce s OSN a jinými nadnárodními institucemi, boje s terorismem apod. V roce 2008 prošla Evropská bezpečnostní strategie novou kosmetickou úpravou, která v zásadě potvrdila úlohu Evropské unie, jako globálního aktéra, který si uvědomuje komplexnost dnešních globálních hrozeb, jejich propojenost a potřebu řešit tyto hrozby na multilaterální úrovni. Akualizovaná koncepce zdůraznila důležitost většího zapojení v sousedních oblastech, například skrze Východní partnerství nebo jiné regionální iniciativy. Rozšířilo i spektrum hrozeb (změna klimatu) a některé hrozby (a jejich) koncepty byly hlouběji rozvedeny (energetická bezpečnost), avšak v zásadě navázala EBS z roku 2008 na svého předchůdce.(EBS, 2008).

Evropská bezpečnostní strategie byla bezesporu dobrým krokem dopředu, avšak jednalo se o velmi obecné a široké úkoly a EBS byla položena na velmi idealistických a multilateralistických představách (Biscop, 2016). Jako příklad můžeme uvést tvrzení, že: *„nejlepší ochranou naší bezpečnosti je svět sestávající z odpovědně spravovaných demokratických států.“* (EBS, 2003, str. 10) Bohužel, podobné šíření demokracie se ukázalo jako velmi komplikovaný proces a ani snaha aktualizované EBS prohloubit spolupráci v blízkém sousedství nepřispěla k významnému rozšíření demokracie (ve východní Evropě). Ukrajinská krize a válka v Sýrii definitivně pohřbily čistokrevný evropský „idealismus“.

Evropská unie proto v červnu 2016 přijala novou Globální strategii pro zahraniční a bezpečnostní politiku. Na rozdíl od svých předchůdců by měla Globální strategie začlenit všechny politiky EU, které mají externí dimenzi a některé její části by měly doplnit jiné globální iniciativy (například SDG²⁶). (ECDPM, 2016) Obecně můžeme konstatovat, že jde Globální strategie více do hloubky při řešení problémů a je proto obsáhlejší než její předchůdce (EU Global strategy, 2016). Za nejdůležitější můžeme vnímat přechod Evropské unie od přehnaného optimismu k pragmatickému přístupu při řešení globálních hrozeb. Nová Globální strategie nahradila „snílkovský“ idealismus a nahradil jej podle Biscupa (2016) tzv. „zásadový“ pragmatismus, který spočívá v tom, že uznává limity některých procesů (demokratizace), ale zároveň se neobrací zády od některých liberálních zásad. Globální strategii tedy můžeme vnímat jako jakýsi návrat k realpolitice (evropského střihu). (Biscop, 2016)

2.3 Lisabonská smlouva

Lisabonská vstoupila po řadě komplikací v platnost v prosinci roku 2009 a tvoří další důležitý milník nejenom pro vývoj Společné zahraniční a obchodní politiky, ale také pro Oblast justice a vnitra. Lisabonská smlouva se snažila navázat na neúspěšnou Evropskou ústavu z roku 2005 a rozbít „tradiční“, maastrichskou, pilířovou strukturu, což se ji částečně podařilo, avšak některé společné politiky nadále zůstaly čistě v kompetenci Rady a Společná zahraniční a bezpečnostní politika se v tomto ohledu nelišila.

Rada si nadále ponechala hlavní kompetence při stanovení strategií a cílů SZBP a nadále významně ovlivňuje obecné směřování SZBP. Princip jednomyslnosti při rozhodování také nebyl zásadním způsobem dotčen a pilířový princip se proto nepodařilo zcela odstranit ze SZBP. Lisabonská smlouva (nadále) neumožňuje evropským nadnárodním institucím zásadním způsobem zasahovat legislativně, exekutivně či judikativně do procesu tvorby evropské zahraniční a bezpečnostní politiky. Duch a principy samotné SZBP tedy nebyly zásadním způsobem změněny (Zwolski; Kaunert, 2013). V institucionální rovině proběhla řada změn, které ovlivnily výrazně charakter spolupráce mezi nadnárodními institucemi a Radou (Koehler, 2010). Za zmínku stojí především tři nové instituce a to: pozice Vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, pozice předsedy Rady a vytvoření Evropské služby pro vnější činnost pod hlavičkou Vysokého představitele. Všechny uvedené instituce měly přispět k překonání rozdílů mezi nadnárodním pilířem a

²⁶ Sustainable development goals

mezivládním pilířem a jejich jednotlivé funkce budou nyní podrobněji rozvedeny. (Zwolski; Kaunert, 2013)

Pozice Vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku (dále Vysoký představitel) navázala na obdobnou pozici, která již fungovala od zavedení Amsterdamské smlouvy a kterou během let 1999 až 2008 zastával Javier Solana (Euroskop, 2017a). Hlavním úkolem Javiera Solany byla asistence Radě při vykonávání jejího mandátu v rámci SZBP (Zwolski; Kaunert, 2013). Po zavedení Lisabonské smlouvy vystřídal Javiera Solanu baronka Ashtonová a Frederica Mogheriniová. Lisabonská smlouva pozici Vysokého představitele významně upravila, jelikož se pozice Vysokého představitele spojila s pozicí komisaře pro zahraniční věci. Nově předsedá Radě pro zahraniční záležitosti právě Vysoký představitel a je volen přímo Evropskou radou na základě jednomyslnosti. Zároveň tvoří jakýsi můstek mezi Komisí a Radou, jelikož je členem Komise a jejím prvním místopředsedou. Můžeme tedy pozorovat jasnou snahu o zvýšení spolupráce mezi jednotlivými členskými státy a mezi Radou a Komisí. (Koehler, 2010). V osobě Vysokého představitele se tak střetávají dva zásadní evropské integrační „směry“ – nadnárodní a mezivládní - , ačkoliv by měl Vysoký představitel v praxi hájit především zájmy Evropské Unie a Komise. (Fiala; Pitrová, 2009). Po zavedení Lisabonské smlouvy disponuje Vysoký představitel několika prostředky pro vykonávání svého mandátu, z toho nejvýznamější je bezesporu Evropská služba pro vnější činnost (ESVČ) (Zwolski; Kaunert, 2013).

ESVČ byla formálně založena Lisabonskou smlouvou, ale začala fungovat až v roce 2011. Tvoří tzv. diplomatickou službu Evropské unie, která by měla asistovat Vysokému představiteli hlavně s operativními úlohami spojené s vykonáváním jeho mandátu (EEAS, 2016). V současné době operuje na celém světě přes 139 evropských delegací zastupující zájmy Evropské unie (EEAS, 2016). Dále byly převedeny některé instituce z Rady a Komise pod hlavičku ESVČ (situační centrum EU, vojenský štáb EU a DG Relex) (Zwolski; Kaunert, 2013). Personál pro ESVČ byl složen ze tří částí: diplomati z jednotlivých členských zemí, úředníci z DG Relex²⁷, kteří dříve spadali pod komisi a úředníci, kteří dříve pracovali v generálním sekretariátu Rady. Každá z těchto institucí se podílela rovnou 1/3. (Fiala; Pitrová, 2009). Vysoký představitel je sice zodpovědný za činnost ESVČ, ale zároveň by služba měla koordinovat svoji činnost s Předsedou Rady, předsednickou zemí a jednotlivými členskými státy. (Zwolski; Kaunert, 2013)

²⁷ Generální direktoriát Evropské komise zodpovědný za vnější politiky. Po založení ESVČ splýnul s diplomatickou službou.

Další změna, která je spojena s Lisabonskou smlouvou, je formální uznání Evropské rady jako jedné ze základních institucí EU a zavedení nové funkce předsedy Evropské Rady. Předseda Rady nahrazuje během evropských summitů předešlé klasické předsednictví, které rotovalo každých 6 měsíců mezi jednotlivými členskými zeměmi (Zwolski; Kaunert, 2013). Předseda Evropské Rady je nyní volen na 2,5 roku tzv. *kvalifikovanou většinou* a může být jednou znovuzvolen. Prodloužené předsednictví má zajistit hlubší kontinuitu v rámci SZBP, zvýšit její koherentnost a zároveň skloubit aspekty nadnárodní a mezivládní spolupráce (Koehler, 2010). Zároveň má předseda Evropské rady zastupovat EU navenek v otázkách SZBP. Podařilo se tak částečně rozbít monopol členských států na řízení Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a pozice předsedy Rady by v teorii měla zajistit větší koherentnost a koordinovanost této politiky. Přesto si členské státy nadále drží svoje výsostné postavení v této oblasti a spolupráce v SZBP stále úzce závisí na ochotě členských států vzájemně kooperovat. (Fiala; Pitrová, 2009)

Lisabonská smlouva také představila některé „nové“ instrumenty pro vykonávání SZBP. Evropská unie může nyní (skrže Radu) stanovit hlavní směřování SZBP a přijímat rozhodnutí, která vymezují *společný postoj* nebo *společné pozice*. Tyto instrumenty již byly zavedeny Maastrichtskou smlouvou, ale nebyly vnímány jako instrumenty pro stanovení nějaké širší nebo společné strategie v oblasti SZBP. Členské státy jsou těmito cíly (nebo strategiemi) vázány. Avšak vymahatelnost těchto závazků zůstává velmi problematická, protože úloha Evropského soudního dvoru v rámci SZBP je nadále velmi marginální a vymahatelnost závazků se pohybuje spíše v politické rovině než právní. (Zwolski; Kaunert, 2013).

Jak bylo už naznačeno v druhé kapitole, prošla evropská (vnitřní) bezpečnostní politika v kontrastu se SZBP řadou změn a otázka vnitřní bezpečnosti se dokonce stala jedním z hnacích motorů evropské integrace, minimálně v zahraničních a bezpečnostních otázkách. Je dokonce velmi pravděpodobné, že historici budou v budoucnu v souvislosti se vznikem Oblasti svobody, bezpečnosti a práva (AFSJ) mluvit o jednom z přelomových momentů evropské integrace (Monar, 2005), pokud se samozřejmě evropské společenství dříve nerozpadne. Lisabonská smlouva v porovnání s ostatními změnami v rámci SZBP přispěla významně ke *zkomunitarizování* třetího pilíře. Oblasti justice, vnitra a boje s terorismem se tak poprvé dostaly do „komunitárního křídla“ EU. Změnil se i legislativní mechanismus na tzv. *spolurozhodování*²⁸. V Radě bylo zároveň zavedeno hlasování *kvalifikovanou většinou*

²⁸ umožňuje podílet se na rozhodování stejnou měrou více subjektům – konkrétně Evropskému parlamentu a Radě EU

(Zwolski; Kaunert, 2013). Oblast svobody, bezpečnosti a práva byla po zavedení Lisabonské smlouvy zařazena do oblasti sdílených pravomocí, čímž získala ten samý status jako vnitřní trh. Evropský parlament díky zavedení procesu *spolurozhodování* nabyl nové možnosti, jak ovlivňovat otázky vnitřní bezpečnosti a Evropská komise se stala hlavním legislativním iniciátorem (Fiala, Pitrová, 2009). Posílena byla také úloha Rady, jelikož v pre-Lisabonském období v této oblasti udávaly směr evropské integrace spíše jednotliví ministři vnitra v rámci Rady EU, což už neplatí po zavedení lisabonských změnách. Na druhou stranu hlasování kvalifikovanou většinou značně oslabuje postavení Rady. (Zwolski; Kaunert, 2013)

V oblasti SZBP došlo k dílčím změnám, ale zásadní reformy jsou spojeny především s institucionálním rámcem SZBP, než s její samotnou strukturou. Mezivládní charakter spolupráce nebo rozhodovací mechanismy neprošly zásadní reformou. Evropská Unie nyní disponuje více nástroji, jak realizovat (úspěšně) své krátkodobé a dlouhodobé evropské strategické zájmy a cíle (Morillas, 2012). Podobně jako u otázky samotného aktérství EU, tak úloha a efektivnost nových instrumentů a institucí se ukázala a ukáže v průběhu dalších let. Některé důležité závěry bude možné vyvodit právě z analýzy ukrajinského konfliktu.

2.4 Euro-atlantické partnerství

Po nezdařeném pokusu o ustanovení Evropské obranné společnosti v padesátých letech, se agenda společné obrany přesunula až do konce studené války směrem k Severoatlantické alianci a *raison d'etre* NATO spočíval hlavně v deterenci Sovětského svazu a jeho mocenských ambicí (Menon a Rumer, 2015). Po rozpadu sovětského bloku se *raison d'etre* částečně vytratil a NATO muselo hledat nový smysl pro své působení, zatímco Evropská unie na přelomu století postupně začala vytvářet svoji vlastní bezpečnostní kulturu. Po vzniku Evropské bezpečnostní a obranné politiky²⁹ a „vzniku“ Evropské bezpečnostní kultury se začaly objevovat obavy ze strany Severoatlantické aliance, jelikož EBOP v podstatě „zpochybňovala“ vojenský mandát a kompetence NATO. (Hofmann a Reynolds, 2007)

Válka v Iráku způsobila značné rozpory uvnitř NATO a Evropské unie, přesto se podařilo v roce 2003 podepsat dohodu Berlin plus, která poprvé jasně institucionalizovala vztahy mezi EU a NATO a měla vytvořit strategický rámec pro budoucí spolupráci. (EEAS, 2016b) Podle této dohody se měly otevřít Evropské unii dveře ke kapacitám NATO a obě organizace si mohly spolu vyměňovat strategické a důvěrné informace, případně vést i společné operace.

²⁹ přejmenována Lisabonskou smlouvou na Společnou bezpečnostní a obrannou politiku

(Aghniashvili, 2016) Problém nadále spočíval a spočívá v nehomogenosti obou organizací. V současné době je členem NATO 22 členských států EU. (NATO, 2017) Podepsání dohody Berlin plus pomohlo lépe definovat vztahy a pod jejím rámcem zatím proběhly dvě mise v Afghánistánu a Kosovu za účasti NATO a Evropské Unie (Aghniashvili, 2016). Po přijetí Kypru do Evropské unie se spolupráce na politické a strategické úrovni v rámci Berlin plus začala komplikovat. Turecko-kyperská otázka³⁰ zůstává stále nedorozhodnutá a obě země v podstatě disponují „dvojím vetem“ ve vztahu EU-NATO. Dvojí veto v praxi znamená, že Turecko není ochotné sdílet strategické informace NATO s Kyprem a naopak Kypr namítá, že není možné, aby EU jakékoliv záležitosti s NATO, pokud není Kypr přítomen při vyjednáváních a netýkají se přímo Berlin plus. (Hofmann a Reynolds, 2007) Pokud se nenaplní (Annanův) mírový plán pro Kypr, je velmi nepravděpodobné, že se nepodaří turecko-kyperský problém vyřešit a bude tak nadále paralyzovat vztahu Evropské unie s NATO.

Dalším problémem zůstává neformální rozdělení rolí mezi NATO a EU. Jedním z cílů Společné bezpečnostní a obranné politiky byla možnost (schopnost) jednat účinně napříč celým vojenským spektrem, pokud by Spojené státy skrze NATO odmítli zakročit, avšak Evropská stále nedisponuje početnějšími vojenskými jednotkami, které by byly schopny provádět rozsáhlé vojenské operace jako například OTS (Hofmann a Reynolds, 2007). Evropská unie sice disponuje společnými jednotkami EU Battlegroups³¹, ale hlavním účelem těchto jednotek je plnění tzv. Petersberských úkolů (EP, 2006). Vzhledem k ideologickému zakotvení Evropské unie, rozdílných představ členských zemí a neochotě evropských států více investovat do obrany, bude zřejmě v následujících letech toto neformální rozdělení rolí pokračovat. Evropská unie bude částečně závislá na hard-power NATO a naopak NATO bude potřebovat soft-power EU (legitimitu) pro provádění svých operací mimo území Severoatlantické aliance. Nová Globální strategie Evropské unie počítá s větším zapojením Evropské unie jako mezinárodního aktéra, ale zdůrazňuje také důležitost rozvíjení vztahů s NATO v otázce hybridních válek, cyberválek nebo společných cvičení a struktur (EU Global strategy, 2016). Problémem nadále zůstane skutečnost, že: „*ani při vyhodnocování hrozeb, ani v rovině uplatňování politik zatím (EU) stále ještě není sourodým, koherentním činitelem s ústřední vládou*“ (Heisbourg, citováno v Eichler, 2011) a proto některé členské

³⁰ Kyperský poloostrov je od 70. let rozdělen na dvě části- tureckou a kyperskou

³¹ Jsou tvořeny jednotkami o celkové síle 1500-2000 vojáků

státy budou využívat (ne)rozvoj vztahů mezi NATO a Evropskou unií k dosažení svých strategických cílů (které se mohou překřížovat s cíly NATO nebo EU).

3 Ukrajinská krize a její dopady na SZBP

3.1 Historický kontext Ukrajiny

Samuel Huntington (1996) ve své slavné knize *Střet civilizací* varuje před novou dělicí čarou v Evropě, která tentokrát nebude železná, nýbrž kulturní a bude oddělovat západní (katolickou) kulturu od té východní (ortodoxní). Ukrajinu označil Huntington za zemi, skrze kterou tato hranice bude prostupovat a do určité míry tak předpověděl budoucí politický a kulturní vývoj na Ukrajině po rozpadu Sovětského svazu. Tzv. západo-východní rozdělení rozdělení není sice vševysvětlujícím pojmem a existují další faktory, které významným způsobem ovlivňují dění na Ukrajině (náboženství, vzdělání, bohatství apod.) (Menon a Rumer, 2015). Na druhu stranu pomáhá západo-východní rozdělení vysvětlit některé rozpory nejenom v ukrajinské společnosti, ale také na mezinárodním poli.

Kořeny západo-východního rozdělení sahají hluboko do ukrajinské historie a můžeme je nalézt v 9. století, kdy vzniká nový státní útvar tzv. Kyjevská Rus s centrem v Kyjevě. Kyjevská Rus nehraje důležitou roli jenom pro Ukrajinu, ale také pro Bělorusko a Rusko, které ji považují spolu s Ukrajinou za kolébkou své státnosti a samotné město Kyjev je považováno v ruských očích dokonce za matku všech ruských měst (Menon a Rumer, 2016). Po zániku Kyjevské Rusi ztratila Ukrajina na dlouho dobu svoji státní identitu (vyjimku tvoří krátká kozácká povstání) a (etničtí) Ukrajinci se během středověku a novověku stávaly často obětí mocenských her ostatních mezinárodních aktérů. Západní část Ukrajiny zůstala v rukou Polsko-litevské unie a později Habsburků. Východní a centrální část Ukrajiny se do roku poloviny 18. Století nacházely pod kontrolou Osmanské říše a později byly připojeny k ruskému impériu. Po rozpadu Polsko-litevské unie a následnému trojitému dělení Polska se většina dnešního území Ukrajiny nacházela pod kontrolu ruského cara a východní části Ukrajiny začalo docházet k významné rusifikaci obyvatelstva (Menon a Rumer, 2016).

Po 1. Světové válce připadly západní části Ukrajiny třem nástupnickým státům habsburské monarchie (ČSR, Rumunsko, Polsko). Západní Ukrajinci mohly „naživo“ participovat při budování nových demokracií, zatím co jejich krajané z centrálních, jihovýchodních a východních oblastí pociťovali tvrdou realitu komunismu a kolektivismus. (Menon a Rumer, 2016)

V rámci Sovětského svazu byla Ukrajinská SSR považována za velmi důležitý článek sovětského bloku a to z několika důvodů. Spolu s Běloruskem a Ruskem tvořila Ukrajina tzv. slovanské trio v rámci 14 sovětských republik, což pramenilo z logiky sdílené historie těchto zemí. Ukrajina byla zároveň druhou nejlidnatější zemí v rámci SSSR a disponovala rozsáhlým nerostným bohatstvím. Za zmínku také stojí některé zbrojní společnosti, které se staly trvalou součástí sovětské dodavatelského řetězce. Michael Gorbačov dokonce zašel tak daleko a prohlásil, že Sovětský svaz by bez Ukrajiny nemohl existovat (Hosking, 2016). Paradoxně to byl právě Michael Gorbačov, kdo se svými reformami³² (do)pomohl Ukrajině k nezávislosti, jelikož obě reformy negativně ovlivnily tehdejší ekonomické a politické dění na Ukrajině. (Menon a Rumer, 2016)

Rozpad SSSR, politicko-ekonomická nestabilita a znovuzrozená národní identita nakonec přispěly 1. prosince 1992 k jasné většině 90% pro vyjádření nezávislosti Ukrajiny³³. Prezidentem se stal bývalý druhý tajemník ukrajinské komunistické strany Leonid Kravchuk. Během prvních porevolučních let se podařilo Kravchukovi stabilizovat zahraniční vztahy s ostatními státy. V ekonomické sféře jeho reformy nenesly kýžené výsledky a výkonost ekonomiky se začala zhoršovat. (Subtelny, 2009)

V následujících volbách v roce 1994 porazil Kravchuka jeho bývalý premiér Leonid Kuchma, který postavil svoji kampaň na (úzké) spolupráci s Ruskou federací, čímž si získal příznivce především na východě a jihovýchodě země. Paradoxně v jeho prvním volebním období se ukrajinská zahraniční politika orientala spíše na Západ, směrem k NATO a EU. Mezi lety 2002 a 2004 deklarovala Ukrajina svoje nové strategické cíle, které spočívaly především v dosažení členství v EU a NATO. Nadšení ukrajinského establishmentu rychle zmizelo poté, co Západ nebyl schopný jednoznačně nabídnout Ukrajině členství v těchto organizacích nebo aspon jasnou cestou, která by k nim vedla. Zhoršující se a všudypřítomná korupce a zhoršující se ekonomika do určité míry diskreditovala Kuchmu v očích západních partnerů a jednání o členství se začala komplikovat.

Pro rusko-ukrajinské vztahy se stalo bolavým tématem Krymský polostrov a jeho Černomořská flotila. Během vlády Leonida Kuchmy se podařilo tento problém částečně vyřešit. Velká část (82%) Černomořské flotily přešla díky dohodě z roku 1997 skoro pod Ruskou kontrolu. Strategicky důležitý přístav Sevastopol byl půjčen na 20 let Ruské federaci

³² Glasnost a perestrojka

³³ Na Krymu 54%

s možností pětiletého prodloužení. Kuchma se „po odmítnutí ze Západu“ obrátil zahraniční orientaci Ukrajiny směrem k Rusku a v červenci 2004 prohlásil, že Ukrajina není připravena na členství v NATO, řemuž přecházla schůžka s tehdejším ruským protějškem Vladimírem Putinem. (Menon; Rumer, 2015)

S příchodem parlametních voleb v roce 2002 byla cítit změna ve vzduchu. Julie Tymošenková a Viktor Juščenko, kteří dříve zasedaly v Kumchově vládě, zformovali silnou opozici, která se prosadila v parlametních volbách v tom samém roce. Podporu získaly především v západní a centrální Ukrajině. Parlametní volby z roku 2002 se staly varovným signálem pro vládní síly, které se před prezidentskými volbami v roce 2004 snažily omezit vliv opozice (Menon a Rumer, 2016). Tlak na opozici se vystupňoval do takové míry, že dosavadní lídr největší opoziční síly Naše Ukrajina – Viktor Juščenko - byl za záhadných okolností v létě roku 2004 (neúspěšně) otráven silným toxinem, což ještě zvýšilo jeho popularitu mezi Ukrajinci. (Subtelny, 2009) Prezidentské volby v listopadu 2004 nakonec poslaly do druhého kola dva kandidáty na post prezidenta, jednalo se právě o Viktora Juščenka a bývalého premiéra poslední Kumchovy vlády - Viktora Janukovyče, který byl známý především svými silnými vazbami na oligarchy z východních oblastí (především donbanský region). Volby nakonec těsně vyhrál Janukovyč, ale brzy se vzdemula silná vlna protestů, jelikož se šířila podezření o manipulacích s hlasy a část Ukrajinců se cítila podvedena. (Subtelny, 2009)

V Kyjevě se začaly shromažďovat davy lidí, kteří požadovali změnu politické kultury a vypsání nových voleb. Po zdoluhavých vyjednáváních, ve kterých se Evropská unie angažovala jako mediátor, došlo k dohodě a vypsání nových prezidentských voleb pod mezinárodním dohledem. Tato Oranžová revoluce³⁴ a nově vypsané volby nakonec poslaly proevropského Viktora Juščenka do prezidentského křesla, což bylo především ve východních a jižních částech Ukrajiny vnímáno velmi negativně, jelikož Juščenko byl viděn jako proponent další ukrainizace a užší spolupráce se Západem. Zároveň se začaly zapojovat do dění na Ukrajině i některé západní mocnosti, které vyjádřily podporu nejenom Oranžové revoluci v Ukrajině, ale o rok předtím i tzv. Růžové revoluci v Gruzii. Západ viděl obě revoluce jako naprosto legitimní, zatímco představitelé v Kremlu obě revoluce považovali za státní převrat a za významné narušení ruských zájmů (Menon a Rumer, 2016).

34

3.2 Evropská politika sousedství a východní partnerství

Jedním ze základních prvků současné spolupráce mezi Evropskou Unií a jejími východními partnerami je tzv. Východní partnerství z roku 2008. Jeho kořeny můžeme naléznout již v tzv. Evropské politice sousedství, která byla přijata o 5 let dříve a představuje první vážný „pokus“ o „plošnou“ institucionalizaci vztahů mezi Evropskou unií a třetími zeměmi v jejím „širokém“ sousedství. (euroskop, 2017c)

Po tzv. prvním východním rozšíření vznikl prostor pro redefinování geopolitických cílů EU a vztahů s novým sousedstvím, které bylo zároveň součástí ruské sféry vlivu (Menon; Rumer, 2015). Nové (geopolitické) ambice Evropské unie na poli zahraniční politiky byly stvrzeny přijetím Evropské bezpečnostní strategie, která jasně stanovuje, že: *„je v evropském zájmu, aby země na našich hranicích byly řádně spravovány. Sousední země, které se zmiňují v násilných konfliktech, slabé státy, ve kterých se daří organizované trestné činnosti, rozvrácené společnosti nebo populační exploze na našich hranicích, to vše představuje problém i pro Evropu.“* (EBS, 2003, str. 7). První vyslanou vlaštvou se stalo prohlášení Evropské Komise o tzv. Širší Evropě. V souvislosti s touto iniciativou prohlásil tehdejší předseda Evropské komise Romano Prodi, že se jedná o platformu pro „sdílení všeho jenom ne institucí“ a jádro spolupráce má spočívat na bázi vnitřního trhu, vymezených společných politik a oblastí spolupráce. (Prodi, 2002) Úsilí Evropské Komise vyvrcholilo v březnu 2004 ustanovením Evropské politiky sousedství (EPS), která Prodiho vizi v podstatě potvrdila. Cílem ENP je poskytnutí rámce pro budoucí spolupráci ve formě bilaterálních dohod s EU, které ale v krátkodobém a střednědobém horizontu neznamenaají (právo na) členství (Fiala a Pitrová, 2009). Iniciativa pro vznik přišla původně ze strany Německa a nových členských států a proto se ještě před přijetím nové politiky počítalo jenom s účastí států, které sdílely východní hranici s Evropskou unií nebo se nacházely v blízkosti jejích hranic. Pod tlakem Francie byly do EPS nakonec zahrnuty i středomořské státy a rozsah EPS se tak rozšířil na 15 států³⁵, které se od sebe značně odlišovaly geografickou polohou, kulturou anebo geopolotickou orientací. (Leigh, 2015)

Není proto překvapivé, že v roce 2008 vznikl nový rámec spolupráce pro východní partnery Evropské unie, s jejímž návrhem přišli ministři zahraničí Polska a Švédska. (Leigh, 2015) Nová iniciativa tzv. Východního partnerství zahrnovala šest post-sovětských republik.³⁶

³⁵ Alžírsko, Arménie, Azerbajdžán, Bělorusko, Egypt, Gruzie, Israel, Jordánsko, Libanon, Libye, Moldávie, Maroko, Sýrie, Tunisko a Ukrajina (euroskop, 2017c)

³⁶ Arménie, Ázerbajdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldavsko a Ukrajina

Asociační dohody (AA) a DCFTA³⁷ se staly hlavními platformami pro naplňování reformy a vedení dialogu. Ukrajina tyto dohody podepsala v roce 2007 ještě před přijetím Východního partnerství, což vypovídá o strategické důležitosti Ukrajiny pro EU. (Menon; Rumer, 2015)

Výsledky EPS a nového Východního partnerství přinesly řadu rozporů, jak na Ukrajině, tak v ostatních členských státech. (Gstöhl; Lannon, 2015) Bližší spolupráce se sousedními státy přinesla zlepšení v některých otázkách, jako je energetická bezpečnost nebo kontrola hranic, ale otázky spojené s demokratizací byly a jsou často opomínány, protože řada (východních) partnerů neměla z různých důvodů zájem nastartovat reformy, které by vedly k demokratizaci společnosti, čímž by potenciálně ohrozily svůj vlastní často autoritářský režim. (Kobzová, 2014). Do této kategorie států patřila i Ukrajina za vlády Viktora Janukovyče, který do poslední chvíle „lavíroval“ mezi evropsou a ruskou nabídkou pro integraci a snažil se z tohoto „lavírování“ získat co nejvíce. Janukovyčovo nepodepsání Asociační dohody jeho evropské protějšky velmi zaskočilo, za jeho kalkulem stál také fakt, že pokud by se rozhodl podepsat Asociační dohodu, spustil by se kolotoč reformy, který v konečném důsledku znamenal konec jeho kleptokratického režimu (Menon; Rumer, 2015). Případ Ukrajiny potvrzuje neochotu některých zemí přizpůsobit se demokratickým principům EU, čímž se idea sdílených hodnot stává iluzí a dohody přináší hmatatelné výsledky spíše v ekonomické nebo energetické oblasti. (Kobzová, 2014)

Dalším důležitým aspektem v rámci EPS a Východního partnerství byl vztah s Ruskem. Rusko se po rozpadu Sovětského svazu stáhlo z střední Evropy a NATO začalo ztrácet svůj původní *raison d'être* (Menon a Rumer; 2015). Během nestabilních 90. let se ruský vliv omezil hlavně na post-sovětský prostor, čímž vznikl prostor pro Evropskou unii a USSA vybudovat nový evropský bezpečnostní rámec, který ale nezahrnoval Rusko. Vladimíru Putinovi se po přelomu století podařilo stabilizovat Rusko a vrátit mu částečně jeho pozici na mezinárodním poli, čímž se přirozeně zvýšily i ruské ambice v regionu východní Evropy. (Lain, 2016) Díky zkušenostem ze studené války a orientace Kremlu na hard-power zdroje se ruská pozornost zaměřovala po pádu železné opony na kritiku rozšíření NATO a evropské rozšiřování stálo do určité míry v pozadí (Menon a Rumer, 2015). První východní rozšíření a následné Východní Partnerství změnilo zásadním způsobem ruský pohled na evropský projekt a evropský enlargement začal být v Rusku považován za snahu o změnu tehdejších geopolitických poměrů (Lain, 2016). Evropská unie se snažila ujišťovat několikrát ruskou

³⁷ V podstatě se jednalo o doplňky AA a obsahovaly konkrétní kroky a reformy

stranu, že ESP a EP nemají za úkol snížit ruský vliv v regionu a jedná se o iniciativu, ze které budou těžit obě strany, tedy o *win-win* situaci.

Vladimír Putin při návštěvě Bundestagu v roce 2001 hovořil o důležitosti „silné“ Evropy a možnosti, nebo dokonce nutnosti spolupráce s Ruskem při budování jednotné a bezpečné Evropy. (Putin, 2001) a ani začátky ESP nepůsobily negativně na rusko-evropské vztahy. V červnu 2003 napsal tehdejší ruský premiér Viktor Khristenko (2003) do Ruské Gazzety sloupek, v němž jasně vyjádřil zájem Kremlu pokračovat: „*v integraci se svými sousedy v rámci SNS a v rozvoji vztahů s Evropskou unií. Tyto dva projekty nejsou dvě rozdílné cesty, jelikož se navzájem doplňují a vytvoření (sdíleného) ekonomického prostoru bude prospěšné jak pro Východní část (SNS), tak i pro Západní část (EU).*“ Ruský pohled na nové geopolitické ambice EU se rychle změnil po barevných revolucích na Ukrajině a v Gruzii. Po těchto revolucích začal narůstat v ruských řadách pocit, že evropská integrace je používána jako záminka pro šíření evropského (a amerického) vlivu a naopak pro oslabení toho ruského. Budapešťský summit NATO z roku 2008³⁸ tento pocit ještě posílil (BBC, 2008) a Moskva začala vnímat evropské rozšíření jako předvoj NATO. (Mearsheimer, 2014) Pro Vladimíra Putina se otázka integrace post-sovětských republik stala rychle hrou s nulovým součtem. (Lain, 2016)

3.3 Reakce EU na Ukrajinskou krizi

Překvapení na straně Evropské unie po nedopsání Asociační dohody bylo veliké. Viktor Janukovyč se nakonec rozhodl pod vlivem vnějších³⁹ a vnitřních⁴⁰ okolností vzít záchranný provaz od Ruska v podobě půjčky v objemu 15 milionů dolarů a snížení ceny plynu. Janukovyč nedokázal nakonec odhadnout tehdejší náladu v ukrajinské společnosti, neboť nepodepsání asociační dohody snížilo už tak nízkou popularitu tehdejší vlády a prezidenta. První víkend po nepodepsání dohody se na náměstí nezávislosti (Maidan) shromáždilo na protest přes 20 000 lidí a protesty brzy začaly připomínat Oranžovou revoluci z roku 2004. Demonstranti nehodlali polevit a pokračovaly ve svém úsilí následující dny a měsíce. Demonstrace se ještě více vyostřily po střetech s policejními složkami a vyžádaly si několik desítek mrtvých. Opozice se zmobilizovala ve vzpomínce na Oranžovou revoluci a tlak na Janukovyče začal sílit.

³⁸ Na summitu NATO v Budapešti byl přijmut závazek, že Ukrajina spolu s Gruzii *budou* členy NATO

³⁹ Tlak z Ruska

⁴⁰

Evropská unie i Ruská federace byly z vývoje poměrně zaskočeni (Mearsheimer, 2014). Evropská unie jednoznačně podpořila snahu opozice a snažila se vystupovat jako mediátor mezi Janukovyčem a opozicí. Ruská federace naopak viděla snahu opozice a Západu jako pokus o převrat a nastolení prozápadní vlády, která má za úkol nasměřovat Ukrajinu do Evropské unie a NATO. Události z Majdanu začaly v Rusku evokovat předešlé barevné revoluce z Gruzie a Ukrajiny. Evropská unie se snažila ujistit Rusko, že Asociační dohoda, respektive DFTCA nepoškodí Ruskou ekonomiku a je kompatibilní s EHU⁴¹. Tehdejší Vysoká představitelka pro zahraniční a bezpečnostní věci baronka Ashtonová se v prosinci 2013 v ruských novinách Kommersant snažila ujistovat svoje protějšky, že se Rusko nemá čeho bát a že nic neohrožuje jeho politické, ekonomické a kulturní vazby se sousedy. (Ashton, 2013) Avšak rétorika Evropské unie byla poněkud rozporuplná, protože ještě v tom samém roce potvrdil evropský komisař pro rozšíření Štefan Fülle (2013) ruské obavy, když prohlásil, že z technických důvodů není členství v EHU kompatibilní s DCFTA. Zároveň poznamenal, že nejde o střet ekonomických bloků a už vůbec ne o hru s nulovým součtem.

Ruský pohled na probíhající krizi byl diametrálně odlišný. Zatímco Evropská unie se snažila koordinovat svoje síly a pomoc opozici, tak Rusko stálo za Janukovyčem, jelikož pro Rusko (respektive pro „ruské zájmy“) představovala opozice a především Maidan zásadní hrozbu. Rusko začalo ztrácet nejenom svůj vliv vůči Ukrajině, ale Vladimír Putin mohl brát v potaz i dopady, který by protesty mohly vyvolat na domácí půdě v Rusku (Menon a Rumer, 2015). Dalším důležitým aspektem, je fakt, že oba aktéři (EU a RF) už neměli dění zcela pod kontrolou, což se naplno ukázalo na konci února 2013.

Po únorovém incidentu se snipery, kdy zemřelo několik desítek demonstrantů a policistů, se podařilo 21. února dosáhnout dohody mezi prezidentem Viktorem Janukovyčem a parlamentní opozicí⁴² (Gatehouse, 2015 ; BBC, 2015). Dohoda byla zprostředkována Evropskou unií, konkrétně ministry zahraničí Německa, Francie a Polska. Měla vrátit ústavu z roku 2004 a byly vypsány nové volby na prosinec téhož roku. Maidan však dosáhl během prvních tří měsíců krize velkého vlivu na politické dění v Kyjevě. Dohodu zprostředkovanou Evropskou unií odmítl a předal Janukovyčovi požadavek o bezodkladném odstoupení. (Menon a Rumer, 2015). Janukovyč se rozhodl z důvodu ztráty kontroly, strachu z možné perzekuce a (ne)výhodnosti⁴³ asociační dohody opustit prezidentské křeslo a našel azyl

⁴¹ Eurasijská hospodářská unie– vlastní (ekonomický) integrační projekt Ruska, konkurující EU

⁴² Parlamentní opozice

⁴³ Pokud by podepsal AA dohodu, tak by korupce v stávající podobě nemohla dále fungovat

v Rusku. Mezitím se pod dohledem Evropské unie zformovala v Kyjevě nová vláda v čele s Arsinejem Jaceňukem (Menon a Rumer, 2015). Jeden z problémů vlády spočíval v tom, že byla tvořena výhradně „proevropskými“ silami a narativ o západním převratu legitimní vlády posílil v očích Ruska. (Menon a Rumer, 2015). Sám Vladimír Putin později (po)tvrdil, že dal příkaz k anexi Krymu ihned po úspěšném transportu Janukovyče do Ruska. (Russia Insider, 2016) Evropská unie, Spojené státy a mezinárodní společenství bylo, co se týče anexe Krymu, postaveno v podstatě před hotovou věc. Rusko se nikterak nesnažilo celou věc řešit na půdě OSN nebo OBSE a jednalo se o rychlou, neletální vojenskou akci, která vzhledem k historii regionu, strategické důležitosti a převaze ruského etnika proběhla hladce a úspěšně. (Eichler, 2015)

Nechuť Západu použít vojenské prostředky byla znát již od samého začátku a ani na otázce vyzbrojení se nebyly členské státy schopny shodnout (Zbigniewski, 2014) a proto se po anexi Krymu Západ uchýlil k diplomatickým nástrojům a sankcím. (EFCR, 2015; EFCR, 2016)

Spojené státy zaujaly poměrně rychle tvrdý postoj k anexi Krymu, zatímco Evropská unie měla zpočátku problémy nalézt společný konsenzus, jelikož se jednotlivé členské státy rozcházely ve svých představách a tvořily tak různé „názorové“ skupiny. (Vitkus, 2015) Evropská unie se sice shodla na tom, že je potřeba jasně odpovědět na ruskou agresi. Pokud šlo o konkrétní kroky, tak Evropská unie nebyla schopna zaujmout podobně tvrdý postoj jako USA z důvodu střetu zájmů jednotlivých členských států. Dalším důvodem, proč nebylo jednoduché naleznout shodu v postupu proti Rusku, byly ekonomické a diplomatické vazby některých vlivných členských států EU⁴⁴ s Ruskem (Menon a Rumer, 2015).

Za zmínku stojí např. prodej letadlových lodí Mistral⁴⁵, od kterého Francie nechtěla ani po anexi Krymu odstoupit (Tran, 2014). Po vystupňování ukrajinské války (a sestřelení malajsijského dopravního letadla MH17) nebyl nakonec tento obchod za 1,7 miliard dolarů uskutečněn (theguardian, 2015). Německo je dlouhodobě silným partnerem Ruska v Evropské unie. Dědictví tzv. Ostpolitik⁴⁶ je stále znát v německé zahraniční politice. Ačkoliv se v důsledku ukrajinské krize výrazně zhoršil postoj německé vlády a později i veřejnosti vůči Rusku, váže stále obě strany speciální vztah, který byl v minulosti stvrzen například

⁴⁴ Francie, Německo

⁴⁵ Nejsou to letadlové lodě v pravém slova smyslu, jelikož jsou určeny pro převážení helikoptér

⁴⁶ Jednalo se o normalizaci vztahů mezi NDR, východní Evropou a SRN v 70. letech, postupem času se tento pojem přenesl na obecné označení specifické německé zahraniční politiky vůči Rusku

výstavbou Nordstreamu⁴⁷ nebo působením Gazpromu na energetickém trhu v Německu (Brutshin; Pollak; Schubert, 2014). Proto se Německo od začátku krize a i v průběhu krize snažilo nechat pro Rusko „všechny dveře otevřené“ a dlouhodobě upřednostňuje dialog s Ruskem (Menon a Rumer, 2015). Velká Británie se naopak postavila tvrdě proti ruské anexi a tlačila na dosažení konsenzu při zavádění tvrdší sankční politiky. (Vitkus, 2015). Nové členské státy disponovaly rovněž rozdílnými zájmy, co se týče jejich vztahu s Ruskem (Vitkus, 2015). Některé preferovaly měkký postup vůči Rusku (Maďarsko, Slovensko), jiné zase tvrdý (Polsko, Baltské státy).

Na zavedení sankcí sice panovala obecná shoda, ale jakmile přišla na řadu otázka podoby sankcí, začaly se projevovat do té doby odlišné zájmy členských států a tak byly první tři kola sankcí zaměřeny hlavně na konkrétní jednotlivce a instituce, jednalo se hlavně o zmrazení majetku a aktiv v zemích, které sankce zavedly (Wang, 2015). Každopádně efekt těchto sankcí byl velmi limitovaný a dopady na ruskou ekonomiku byly mizivé (Wang, 2015).

Zlom v sankční politice přišel 17. července 2014, kdy bylo nad ukrajinským územím sestřeleno dopravní letadlo společnosti Malaysian airlines, v důsledku čehož zemřelo 298 lidí (valná část z Nizozemska). Spojené státy ihned ztříšly svoje sankce (The Moscow Times, 2014) a začaly tláčit na EU, aby udělala to samé. (Menon a Rumer, 2015). Nové sankce, které byly uvaleny na Rusko, se zaměřily na konkrétní oblasti ruské ekonomiky, jednalo se především o finanční, energetický a obranný sektor (Europa, 2017) a jejich dopad na ruskou ekonomiku už byl citelnější: hodnota rublu vůči dolaru (i v důsledku poklesu cen ropy) se snížila na konci roku 2014 skoro o 40% oproti březnovým hodnotám (Bloomberg Markets, 2017) a ruku v ruce s tím se zvyšovala i inflace, která dosáhla v roce 2015 hodnoty 15.5 % a rok později dosahovala 7 % (World Bank, 2017c). Ačkoliv měly sankce určitý dopad na hospodářství Ruska, tak dopady sankcí na zahraniční a domácí politiku Ruska byly minimální. Sankce naopak pozvedly už tak velkou popularitu Vladimíra Putina a inspirovaly v Rusku novou vlnu nacionalismu a patriotismu (Wang, 2015). Navíc přispěly k obrazu Západu jako mocnosti, která se snaží (aktivně) destabilizovat Rusko a jeho sousední státy. (Wang, 2015) Podle Igora Yurgense (2014), prezidenta ruského think-tanku Contemporary development: „*sankce nejenom nedestabilizovaly ruský režim, ba naopak, pomohli Putinovi posílit nacionalismus mezi politickými elitami.*“ Pro Rusko tak nebyl problém odpovědět svými vlastními protisankcemi, v podobě embarga potravin ze zemí EU (Menon a Rumer,

⁴⁷ Plynovod vedoucí z Ruska do Německa, který obchází baltské státy

2015). Počáteční problémy způsobili sice zúžení rozsahu sankcí, avšak vzhledem k absenci hard power (Zafar,xxxx) a eskalaci války na Ukrajině se hlavní zbraní pro Evropskou unii staly právě sankce, s kterými už má Evropská unie bohaté zkušenosti z 90. let (Courières, 2017). Později Evropská unie navázala sankce na plnění dohod Minsk I a II, čímž vyslala jasný signál o důležitosti těchto dohod pro další vývoj a případný dialog mezi EU a Ruskem (EFCR, 2015). Ani minské dohody však nedokázaly zabránit střetům separatistů s vládními silami a boje pokračovaly v různé intenzitě o po dohodách z Minsku (OBSE, 2017) takže sankce zůstávají nadále jednou z hlavních zbraní Západu a EU.

Evropská unie učinila od začátku ukrajinské krize také řadu diplomatických kroků. Po nepodepsání Asociační dohody začala hrát EU aktivnější roly a jednoznačně podpořila integrační snahy nové ukrajinské vlády. V nově vypsanych prezidentských volbách vyhrál Petr Porošenko, kterému se podařilo dotáhnout dokonce jednání s EU a Ukrajina podepsala Asociační dohodu a DCFTA (EEAS, 2015). Anexe Krymu vyvolala samozřejmě reakci i na půdě OSN a 15. března byla předložena Radě bezpečnosti rezoluce o prohlášení krymského referenda za neplatné. Pro rezoluci hlasovalo 13 z 15 členů (všichni nestálí členové RB). Rusko americký návrh vetovalo a Čína se (v obavě o své vlastní územní záležitosti) hlasování zdržela (OSN, 2014) (Eichler, 2015). Dále bylo Rusko donuceno opustit skupinu G8 a vyjmuto z dotačných programů Evropské rozvojové banky a dalších institucí (Evropa, 2017).

Ukrajinské armádní síly v prvních fázích války rychle postupovali na východ. Jakmile začalo Rusko pumpovat své zdroje do povstaleckých oblastí, tak se postup ukrajinské armády zastavil a v létě roku 2014 se konflikt začal rychle vyostřovat (Menon a Rumer, 2015). V této době se hlavní diplomatickou platformou pro dialog s Ruskem stala OBSE a jednání byla vedena převážně v Normandském formátu⁴⁸ (EFCR, 2015), zatímco se Evropská unie koncentrovala spíše na transformační proces uvnitř Ukrajiny. Normandský formát se ukázal ze začátku jako slibný, jelikož byla v září podepsána pod dohledem OBSE dohoda Minsk I, která zahrnovala mj. klid zbraní mezi vládou a povstalcí, umožnění přístupu OBSE do válečných oblastí, amnestii pro některé povstalce a decentralizaci separatistických oblastí (MFA, 2014). V lednu 2015 opět propukly boje na obou stranách a dohoda se obrátila v prach. Evropská unie opět navázala na Normandský formát a v únoru 2015 byla podepsána nová dohoda Minsk II, která byla specifitější než její předchůdce a obsahovala konkrétní

⁴⁸ Německo, Rusko, Francie, Ukrajina a zástupci separatistů

„cestu“ pro začlenění separatistických oblastí zpět do Ukrajiny (Telegraph, 2015). Po stažení těžkých zbraní, lokálních volbách a výměně zajatců mělo dojít k integraci s Ukrajinou. (Telegraph, 2015) Intenzita bojů se v průběhu roku 2015 snížila, ale klid zbraní nebyl nikdy kompletně dodržován (Goncharenko, 2016), čímž se logicky komplikuje implementace ostatních bodů dohody. Během roku 2016 se objevily (především v rámci Normandského formátu) snahy o „restart“ dosavadního (ne)příměří, které ale opět nepřinesly výsledky a klid zbraní byl nadále porušován (OBSE, 2016) (Goncharenko, 2016). Poslední pokus o obnovení příměří proběhl 19. února letošního roku, kdy se ministři zahraničí Německa, Ruska a Francie dohodli na nutnosti pokračování minských závazků (Capelouto, 2017). Navzdory tomu OBSE (2017) neustále zaznamenává porušení minských bodů a ani apely německého ministra zahraničí Siegmara Gabriela a jeho ruského protějška Sergeje Lavrova nezajistily příměří (McKirdy, 2017). Proto vyvstává otázka, zda navázání sankcí na plnění minských dohod přinese svoje kýžené výsledky.

Dalším důležitým faktorem při hledání konsenzu byla energetická otázka, protože jestli existuje oblast, která definuje rusko-evropský vztah, tak je to právě oblast energetiky a po anexi Krymu se (znovu)objevily obavy o energetické bezpečnosti Evropy (Schubert, Pollak a Brutshin, 2014). Některé členské státy⁴⁹ jsou silně závislé na dovozu zemního plynu z Ruské federace a Moskva se v minulosti nebála využívat svůj (energetický) vliv pro politické účely (Menon a Rumer, 2015), což ostatně dokazuje i počínání ruského státního gigantu Gazpromu, která po svržení Janukovyčovi vlády požadoval po nové ukrajinské vládě splacení svých dluhů za plyn ve výši 4 miliard amerických dolarů a navíc Gazprom navýšil skokově ceny o několik procent, což ukrajinské vedení odmítlo a Ruska přerušilo dodávky plynu do Ukrajiny (Menon a Rumer, 2015). Ukrajina začala část dodávek získávat od svých západních sousedů „zpětným tokem“. Kromě maďarského premiéra Viktora Orbana, pokračovalo Švédsko, Polsko a Rumunsko s dodáním plynu i přes ruský tlak v podobě snížení jejich vlastních dodávek. (Vitkus, 2015). Ukrajině se tak v průběhu roku 2015 podařilo zbavit se závislosti na ruském plynu, i když za to zaplatila vysokou cenu v podobě „evropské ceny“, která byla o 30% procent vyšší (Petro, 2016).

Největším úspěchem v energetické oblasti se stala nová energetická strategie Evropské komise (European Energy Strategy), která počítá s vytvořením plnohodnotné energetické unie. (EFCR, 2015) Tato strategie by měla: „*podpořit fundamentální transformaci energetických*

⁴⁹ Střední a východná Evropa, Německo, Itálie apod.

systemů EU za účelem zajištění bezpečného dodání udržitelné energie, která je konkurenceschopná a cenově dostupná pro zákazníky.“ (Erbach, 2016, str. 2). Všechny současné členské státy EU jsou součástí této energetické unie. Ukrajina spolu s balkánskými státy jsou také signatáři smlouvy o energetické unii. Pozornost Evropské unie nesměřovala jenom na zajištění budoucí energetické bezpečnosti, ale EU se také snaží „redefinovat“ stávající (energetické) vazby s Ruskem a proto byla například zrušena výstavba plynovodu Southstream, který měl transportovat ruský plyn přes Bulharsko do střední Evropy. Válka na Ukrajině a chování Ruska bezpochyby ovlivnilo vnímání energetické bezpečnosti uvnitř Evropy (Schubert, Pollak a Brutschin, 2014).

3.4 Dopady Ukrajinské krize na SZBP

Evropská unie po propuknutí krize přešla do aktivnější pozice a snažila se zprostředkovat dohodu mezi opozicí a prezidentem Janukovyčem, což se nakonec podařilo. Vzhledem ke svoji soft-power podstatě je trochu paradoxní, že Evropská unie podcenila sílu Maidanského hnutí, jehož hlavní představitelé odmítli nejenom dohodu, ale nebyli zcela spokojeni ani s novou vládou. (Menon a Rumer, 2015) Situace se rychle začala vymykat kontrole a „pravidla hry“ se minimálně z pohledu Ruska změnila. Evropská unie se ocitla v zcela nové situaci, která byla podobná do určité míry gruzijské zkušenosti z roku 2008, ale měla a má dalekosáhlejší důsledky nejenom pro rusko-evropské vztahy (Matsaberidze, 2015) (Koeth, 2015). Anexe Krymu ukázala, že se Rusko nebojí radikálně změnit svoji zahraniční politiku v regionech, které považuje za svoje (sovětské) sféry vlivu a je ochotné měnit mezi hard power a soft power (případně kombinovat oboje) pro dosažení svých cílů (Matsaberidze, 2015), čímž se zásadně liší od Evropské unie, která naopak do vypuknutí krize využívala pro zvýšení svého vlivu v post-sovětském prostoru v především svoji soft power ve spojení s normativní silou (Lain, 2016).

Evropská unie měla díky Ukrajinské krizi unikátní příležitost „vyzkoušet“ nové instrumenty z Lisabonské smlouvy, ale první měsíce ukrajinské krize ukázaly, že Evropská unie neměla žádný jasný plán pro případ, kdyby se Ruská federace odklonila od soft-power k hard-power, což byl velmi reálný scénář a vývoj z posledních let (Gruzijská válka) spolu s některými ruskými vyjádřeními o rozšíření EU poukazovaly již před krizí na neochotu ruských představitelů přijmout další východní rozšíření. (Menon; Rumer, 2015) (Matsaberidze, 2015) Rusko také zásadně zpochybnilo dosavadní bezpečnostní řád v Evropě, který byl vybudován po pádu železné opony a Vladimír Putin se rozhodl vrátit k „tradiční“ mocenské politice 19. a

20. Století (Mearsheimer, 2014), ve které „pomalá“ soft-power politika Evropské unie nemohla konkurovat ruské „dravé“ hard-power, aspoň z krátkodobého hlediska. Vztahy Evropy s Ruskem se náhle přesunuly z „low“ politics⁵⁰ na „high“ politics⁵¹ (Vitkus, 2015), nacož Evropská unie nebyla připravená ani po Lisabonské smlouvě a agenda „high“ politics se začala pomalu přesouvat z evropské oblasti do mezivládního pilíře, což se potvrdilo vytvořením Výmarského spolku a Normandského formátu. (EFCR, 2016) Evropské instituce, jmenovitě Vysoká představitelka Federica Morgheriniová a prezident EU Donald Tusk, se do minských jednání nezapojily a iniciativy ze strany Vysoké představitelky a předsedy komise Junckera o zprostředkování dialogu s Ruskem byly považovány za předčasné a neúčinné (EFCR, 2016). Pozornost Evropské unie se začala upínat směrem k válce v Sýrii, z toho vyplývající uprchlické krizi a k podpoře ukrajinského integračního procesu. (EFCR, 2015) (EFCR, 2016). Při řešení těchto problémů byla Evropská unie schopná nádale, realizovat svoji soft-power politiku 21. století, zatímco tradiční „morgenthauovská“ realpolitika, která byla během ukrajinské krize tolik potřebná (Mearsheimer, 2014), neboť Moskva se dívala na situaci kolem Ukrajiny jako na hru s nulovým součtem, zůstala v otěžích národních států a NATO. Řešení ukrajinské krize tak „spadlo do klína“ klasickým aktérům evropské zahraniční politiky – jednotlivým členským státům (Lain, 2016). Rusku tato skutečnost vyhovovala, neboť se dlouhodobě snaží rozbíjet soudržnost evropského bloku v oblastech, které se dotýkají jeho strategických zájmů a během ukrajinské krize tomu nebylo jinak (Koeth, 2015).

Sankce se sice staly doménou SZBP a evropských institucí, avšak vývoj v posledních měsících ukázal, že Německo (stejně jako ve válce v Sýrii a během finanční krize) se po počáteční neochotě ujmul vedení evropské zahraniční politiky v ukrajinské otázce. (Koeth, 2015) (Vitkus, 2015) (EFCR, 2014) (EFCR, 2015).

Německo bylo dlouho dobu charakterizováno jako země, která se například pomocí svojí *Scheckbuchpolitik*⁵² snaží v rámci zahraniční politiky vyhýbat přímé odpovědnosti (konfrontaci), bez toho aby si znepřátelila své spojence nebo partnery. Zároveň se v německé zahraniční politice nadále projevuje dědictví z druhé světové války a zahraniční politika je tak postavena silně na multilateralismu a morálním imperativu (Koeth, 2015). Současná německá kancléřka Angela Merklová už prokázala během finanční a uprchlické krizi, že se Německo

⁵⁰ obchod, víza

⁵¹ geopolitika, sféry vlivu apod.

⁵² Německo se nezapojí přímo, ale podpoří spojence (finančně, logisticky apod.)

nebojí převzít vedení, ukrajinská krize ale v sobě nesla i geopolitickou dimenzi a řadu členských států také „trápil“ speciální vztah mezi Ruskem a Německem (Schubert, Pollak a Brutshin, 2014), což potvrdil svými slovy předseda Rady Donald Tusk, když pronesl, že německá závislost na ruském plynu omezuje evropskou suverenitu (AFP, 2014). Jak už bylo zmíněno dříve, zlomovým okamžikem pro evropskou (a německou) zahraniční politiku byl pád malajsijského letadla MH17 v červenci 2014. Německo se stalo hlavní stmelovací silou při sestavování nové sankční politiky (EFCR 2015, 2016) (Koeth, 2015) (des Courières, 2017) a přispělo k tomu, aby se členské státy, i přes velmi rozdílné zájmy, dohodly na novém, přísnějším sankčním režimu. (Vitkus, 2015) Tvrdá sankční politika vydržela i přes výhrady italské a řecké vlády⁵³ (Vitkus, 2015) a je stále vázána na plnění minských dohod (Evropa, 2017). Koordinaci sankční politiky se Německo snaží realizovat převážně skrze SZBP a naopak vyjednávání s Ruskem probíhá v Normandském formátu nebo bilaterálně. Velká Británie a především Francie měly také zásadní vliv na evropskou (sankční) politiku, ovšem obě země se brzy začaly potýkat s vlastními (domácími) problémy (skotské referendum, brexit, rekordní nepopularita prezidenta Hollanda a prezidentské volby ve Francii), čímž se jejich úloha marginalizovala v průběhu krize.

Dalším důvodem, proč se Německo ujalo vedení je zmíněné historické dědictví a jeho pověst civilní velmoci, které udělaly z Německa „šampióna“ evropské integrace, který se zároveň snaží zohlednit i zájmy menších členských států na rozdíl. Německu se tak podařilo projektovat svojí zahraniční politiku do SZBP (Koeth, 2015) a jeho pozice během Ukrajinské krize do určité míry (vy)balancovala rozdílné pozice členských států a stala se orientačním bodem pro ostatní země. Maďarsko a Slovensko patřily k největším kritikům sankcí a patří dlouhodobě k tolerantnějším státům v přístupu k Rusku, avšak jejich proruské pozice (?orientace?) se pohybuje většinou jenom v rétorické poloze a při důležitých rozhodnutích na úrovni EU převaží ekonomické důvody nad ideologickými⁵⁴ (Vitkus, 2015). Ne všechny členské státy samozřejmě byly spokojeny s myšlenkou německého vedení a kancléřka Merklová se omezovala první měsíce jenom na tvrdou rétoriku ve vztahu s anexí Krymu. Berlín začal rychle hledat partnera pro jednání s Ruskem a našlo jej ve Francii. Francouzsko-německý tandem už v minulosti dokázal nasměřovat EU „správným směrem“ a Německo se v posledních letech ochotně dělilo s Francií o pozici lídra a nové iniciativy v úzké spolupráci s Francií, čímž se Německo (úspěšně) snažilo marginalizovat svoje vůdčí postavení uvnitř

⁵³

⁵⁴ Německo je největší obchodní partner Maďarska a Slovenska

Evropské unie a během ukrajinské krize tomu nebylo jinak (Normandský formát). (Vitkus, 2015), nicméně současné francouzské prezidentské volby (2015) ukazují, že i Francie bojuje s proti-evropskými náladami ve společnosti a Německo zatím zůstává jako poslední velký hráč oázou evropské integrace. I když dosavadní německé vedení může být vnímáno jako oslabení evropské integrace a oslabení nadnárodního elementu v rámci SZBP a posílení mezivládního prvku, musíme druhým dechem dodat, že došlo i k určité *evropeizaci* evropských postojů (a zájmů) vůči Rusku, což ostatně dokazuje i zrušení prodeje francouzských Mistrálů nebo přitvrzení sankčního režimu v druhé polovině 2014. (Koeth, 2015) (Vitkus, 2015) (Oguz, 2015).

V důsledku ukrajinské krize se tak změnilo bezpečnostní vnímání rusko-evropského vztahu. Oblasti jako Evropská politika sousedství a energetika se začaly více sekurizovat a Evropská unie byla donucena přehodnotit některé svoje priority. Chyba Evropské unie byla, že nedokázala sebe sama (ve vztahu k SNS a Rusku) vnímat jako geopolitického a bezpečnostního aktéra (Lain, 2016) a jakmile Rusko přistoupilo k tradičnější morgenthauovské realpolitice, tak se Evropská unie ocitla v nesnázích, protože se jistě nikdy po vytvoření SZBP nemusel potýkat s podobnou situací, která by vyžadovala tradičnější (machiavilistické) metody. Bezpečnostní agenda ve vztahu s Ruskem se brzy přesunula do NATO, které našlo nový *raison d'être*. Nová úloha NATO byla zpečetěna na summitech ve Wallesu a Varšavě. Vojenské a bezpečnostní otázky se opět přesunuly zpět do NATO a Evropská unie část své hard-power projektovala skrze alianci, čímž se utvrdilo euro-atlantické partnerství a naopak oslabila idee společné evropské armády. (Menon a Rumer, 2016)

Ukrajinská krize byla sice hlavně zahraničně-politickou a bezpečnostní otázkou, ale jak krize postupovala, tak začalo docházet k *spill-over efektům* a ukrajinská krize se rychle rozšířila i do jiných oblastí rusko-evropských vztahů, z nichž energetika je jedna z nejdůležitějších minimálně v rámci „low politics“. Evropská unie je velmi závislá na dovozech plynu a ropy z Ruska, ale tato závislost je oboustranná, jelikož je Evropská unie největším energetickým odbytištěm Ruska a v dlouhodobém měřítku není v podstatě možné tyto úzké energetické vazby zpřetrhat (Schubert, Pollak a Brutschin, 2014) a je otázka, zda by to bylo i přínosné, protože pokud by se tyto vazby zpřetrhaly, oslabí přirozeně i vzájemné ekonomické vazby a Evropská unie ztratí část svého vlivu (nad Ruskem), což platí samozřejmě i opačně. Z toho pohledu můžeme dosavadní kroky Evropské unie vnímat pozitivně, protože omezila některé společné projekty s Ruskem (Southstream) a snaží se diverzifikovat svoje energetické zdroje. Ukrajinská krize také zrychlila integrační snahy v rámci tzv. energetické unie, jejíž význam

po ukrajinské krizi velmi vzrostl (Schubert, Pollak a Brutschin, 2014). V středně a dlouhodobém horizontu je patrné, že se Evropská unie bude snažit odpoutat se od závislosti na Rusku. Zajímavou alternativou je bezesporu zkapalněný plyn LNG, jehož cena na světových trzích klesá a v Evropě se začínají budovat terminály pro jeho zpracování. (Schubert, Pollak a Brutschin, 2014)

Změny proběhly i v rámci Východního partnerství a Evropské politiky sousedství. Evropská unie ukázala, že v některých regionech (Ukrajina) neuznává plně ruské, „speciální (?privilegované?) zájmy“. Naopak v černomořském a kavkazském regionu se zdá naopak, že vliv Ruska zůstane nadále silný. Arménie odmítla po tlaku z ruské strany podepsat Asociační dohodu a musela začít jednání o nové dohodě s Arménií, která byla dokončena v únoru 2017. (Radio Liberty, 2017). Jeden z největších problémů EPS a Východního partnerství zůstává fakt, že většina dohod je uzavírána s nedemokratickými režimy a transformační proces se tudíž komplikuje na summitu v Rize proto jednotliví členové stvrdili svoji závazky k posílení demokratických principů, občanské společnosti a vlády zákona. V listopadu téhož roku (2015) představila Evropská komise novou podobu Evropské politiky sousedství, která by měla významně přispět k její diferenciaci a zohlednit tak rozdíly mezi jednotlivými východními partnery. (EFCR, 2016). Sama Frederica Mogherinová přiznala, že Východní partnerství nebylo adekvátně komunikováno s partnery a ani implementováno. „Její“ nová bezpečnostní strategie – EU Global strategy – tyto chyby bere v potaz a snaží se apelovat na budování „soběstačnosti“⁵⁵ států, které si přejí vybudovat bližší vztah s Evropskou unií. (Lain, 2016).

3.5 Budoucnost rusko-evropských vztahů

Evropská unie vstoupila po Ukrajinské krizi do nové kapitoly rusko-evropských vztahů, která definitivně potvrdila odlišnou identitu zahraničních politik Ruska a Evropské unie. Politika se posunula „low politics“ na „high“ politics“, kde Evropská unie není schopna se svoji soft-power být stejně efektivní jako v oblastech změny klimatu apod. Vladimír Putin a jiní ruští představitelé si spojily evropskou integraci s riziky, které z toho plynou pro Rusko. Hlavním faktorem pro anexi Kremlu byly proto strach z porážky (ztráty Ukrajiny) a strach z možných dopadů, které by protesty mohly mít na Rusku domácí scéně a na prezidentské volby v roce 2017 (Lain, 2016). Barevné revoluce tak nepřispěly k rozvoji rusko-evropských vztahů a Evropa dostala jasný signál o možných dopadech hlubší integrace se státy Východního

⁵⁵ Energetickou, ekonomickou apod.

partnerství⁵⁶. Moldavsko, Ukrajina a Gruzie, které mají největší potenciál pro získání kandidátského statusu, jsou zároveň státy, které Moskva se snažila „potrestat“ nejvíce (Matsaberidze, 2015) (Menon a Rumer, 2015). Budoucnost rusko-evropských vztahů bude proto hrát velmi důležitou roli pro Východní Partnerství a také pro bezpečnostní dimenzi Evropy. Ukrajinská krize posloužila jako další katalyzátor změn v rusko-evropských vztazích a vyvstává otázka, jak budou vypadat ty budoucí vztahy a co je bude nejvíce ovlivňovat.

Pokud se Evropské unie bude snažit usilovat o *zlepšení vztahů* s Ruskou federací, tak bude nejprve muset „pochopit“ ruský strach z východních rozšíření (NATO a EU) a „uchopit“ lépe svoji novou geopolitickou roli, což se ji v minulosti ne úplně dařilo a jak správně poznámenává (Lain, 2016, str. 77): *„Evropská unie selhala, když nedokázala sebe sama vidět jako geopolitického a bezpečnostního hráče ve vztahu k SNS, což logicky vyvolalo podezření na ruské straně. Nicméně, Evropská unie nemůže plně respektovat ruské zájmy v rámci Východního Partnerství takovým způsobem, jaký by Rusko chtělo, neboť by Rusko preferovalo, aby Evropská unie nebyla do integračního procesu se SNS zapojena vůbec.“* Evropská unie a Východní Partnerství se proto budou muset snažit rozbít do určité míry ruskou zer-sum game mentalitu, která se po barevných revolucích stala stěžejním motivem rusko zahraniční politiky v regionu východní Evropy. Rusko několikrát vyjádřilo podporu pro hlubší spolupráci mezi SNS (případně ECU) a Evropskou unií, ale případná spolupráce stále naráží na několik ideologických (rozdílné hodnoty) a praktických (nekompatibilita ECU s AA) překážek. Pro *zlepšení rusko-evropských vztahů* bude samozřejmě esenciální otázka anexe Krymu a postavení separatistických oblastí na východní Ukrajině. Sankční politika EU je nadále navázána na minské dohody a anexi Krymu a pozice Evropské unie se tak odvíjí částečně od ochoty Ruska ustoupit v těchto otázkách. V minulosti se ruská zahraniční politika v Abcházii, Jižní Osetii nebo Podněstří uchýlila k (dlouhodobé) podpoře separatistických hnutí, aby pomocí nich mohla ovlivňovat domácí politiku v daném státě. Krym se stal de facto územím Ruské federace a Ukrajina se částečně osvobodila od ruských dodávkách energie. (Menon a Rumer, 2015) Vyvstává tedy otázka, zda má Rusko v současné době zájem na stabilizaci situace v luhanském a donbaském regionu, neboť pro ně povstalecké oblasti představují poslední významnou páku proti Ukrajině

Je velmi pravděpodobně, že v následujících měsících a možná i letech dojde ke *stagnaci rusko-evropských vztahů*, kdy bude docházet ke zlepšení vztahů v některých oblastech a naopak dojde k zhoršení v jiných. Ukrajinská krize a válka v současné době tvoří středobod

⁵⁶ Moldavsko, Ukrajina, Gruzie

rusko-evropských vztahů a jak poznamenává Menon s Rumerem (2015, str. 164): „*Scénář zamrzlého konfliktu se zdá být ten nepříjemnější pro Kreml, protože by tento scénář Kreml ušetřil před nejistotami a náklady případné vojenské okupace východní Ukrajiny, zatímco při udržování zamrzlého konfliktu disponuje Rusko mocným zdrojem pro ovlivňování vnitřních záležitostí Ukrajiny.*“ Zamrzlý konflikt samozřejmě neumožňuje znovusjednocení Ukrajiny a je velká šance, že případný restart vztahů mezi Západem a Ruskem bude ztroskotávat na otázce znovusjednocení. Mezi Západem a Ruskem dochází také k hlubšímu ideologickému štepení, kvůli němuž Rusko obrací svou pozornost a zdroje směrem na Východ. Rusko našlo v panslovnství a především evropoasianismu novou ideologickou oporu a oba dva proudy spojuje myšlenka vyjímčnosti ruské kultury a kritického přístupu k Evropě a evropské kultuře obecně, naopak se rozdělují v přístupu k Asii. (Senderov, 2009) Rusko z krátkodobého a střednědobého hlediska nemá důvod kompletně zpřetrhat vazby se Západem, jelikož Evropská unie stále má stále největší podíl na PZI, je největším odběratelem ruského plynu a největším obchodním partnerem Ruska (Schubert, Pollak a Brutshin, 2014). Rusko zklamáno z přístupu Západu se otočilo směrem na Východ k Číně ve snaze rozvinout nové strategické partnerství, ale Čína nedokáže z krátkodobého hlediska nahradit roli Evropy a proto se Rusko nemůže obrátit zcela zády Evropské unii. (Wang, 2015)

Radikální *zhoršení vztahů* je nepravděpodobné z několika důvodů. Vztahy Evropské unie a USA s Ruskem už jsou i tak na bodu mrazu a Putin nemá zájem intervenovat přímo na Ukrajině. (Mearsheimer, 2014) Evropská politika vůči Rusku se částečně přesunula pod taktovku německé zahraniční politiky, která preferuje tvrdou sankční politikou kimbonovanou s dialogem, který otevírá Moskvě dveře pro změnu dosavadní ukrajinské politiky. Velmi bolestivé téma představuje pro Rusko otázka ukrajinského členství NATO a pokud Evropská unie a USA nepřistoupí na kompromis v této otázce vzniká prostor pro další zhoršení vztahů, pokud by se Ukrajina chtěla doopravdy stát členem NATO (spolu s Gruzii). Prezident Evropské Komise Juncker v březnu 2016 ujišťoval v Haagu nizozemské voliče, že Ukrajina určitě nebude v příštích letech 20 až 25 členem Evropské unie nebo NATO. (Radio Liberty, 2016), ale je otázka, zda by Evropská unie případně jednotliví národní státy neměly posunout evropskou politiku více směrem k Realpolitice a zavázat se, že Ukrajina se nestane členem NATO. (Kissinger, 2014)

Závěr

Evropská unie se po letech prosperity a míru ocitla v naprosto nové situaci, kdy musí vyřešit hned několik krizí najednou. Ukrajinská krize bezesporu rozproudila evropskou debatu nad

Společnou zahraniční a bezpečnostní politikou, která nadále zůstává hlavně v rukou členských států, což do určité míry omezuje mobilizovat evropskou hard-power do jednoho homogenního celku. Proto by se mohlo zdát, že Evropská unie nemá v současné době na mezinárodním poli jako vlivný aktér. Svět prošel v posledních letech razantními změnami, což platí i pro mezinárodní vztahy. Klasická morgenthauovská realpolitika ztrácí svoje výsostné postavení a na významu naopak získávají jiné instrumenty mezinárodní politiky, které jsou úzce propejené se soft-power.

Z hlediska tradiční realpolitiky 18. a 19. Století je možné Evropskou unii označit za malou mocnost, která je závislá na ostatních aktérech. Avšak dnešní mezinárodní vztahy už se neskládají jenom z konfliktů a válek, zahrnují řadu jiných oblastí, který svou působností přesahují svůj vlastní rámec. Dnešní globální hrozby není možné řešit jenom pomocí „tvrdohlavé“ hard-power, ale aktéři jsou donuceni utilizovat i svoji soft-power pro dosažení svých cílů. Evropská unie má v tomto ohledu velkou výhodu, protože je vnímána jako jeden z nejúspěšnějších integračních projektů v historii a sama její identita ji předurčuje k tomu, aby udávali tón v oblastech mezinárodních vztahů, které vyžadují širokou kooperaci v rámci mezinárodního společenství. Kritici Evropské unie se často ohánějí tím, že nedisponuje v podstatě žádnou hard-power, což v praxi neodpovídá realitě. Ukrajinská krize ukázala, že i omezené zdroje hard-power (jako například sankce) mohou mít pozitivní účinek. Kdyby byla bývala Evropská unie disponovala větší hard-power (silnou vojenskou jednotkou), podle všeho by ji v tváři tvář ruské agrese a možného konfliktu stejně nevyužila. Pokud by Evropská unie disponovala podobnou hard-power a nezakročila by, je naopak velmi pravděpodobné, že by Evropská unie ztratila svoji „tvář“. Zároveň není soft-power kouzelný proutek, který mávnutím nechá zmizet všechny problémy. Evropská unie se do budoucna bude muset zamyslet nad správnou kombinací soft-power a hard-power, což je velmi obtížné, protože každý (globální problém) vyžaduje jiný mix těchto power. Jestliže využije Evropská unie svůj nahromaděný potenciál a podaří ji správně zkombinovat svoji soft-power s hard-power, je pravděpodobné, že se podaří Evropské unii definitivně etablovat jako aktér na mezinárodním poli zároveň překoná věčný stín malé mocnosti.

Platformou pro podobné kombinování moci bude zřejmě i v následujících letech Společná zahraniční a bezpečnostní politika. Pre-lisabonské období platilo, že evropská integrace byla až do Maastrichtské smlouvy řízena pragmatickými cíli a byla ovlivněna jinými (společnými) politikami Evropské unie nebo vnějšími okolnostmi. Dále můžeme konstatovat, že v oblastech, ve kterých nehrajou tak důležitou roli klasické, machiavellistické otázky národní

suverenity či identity, nemají jednotlivé členské státy problém přistoupit na hlubší integraci a převést část kompetencí z mezivládní úrovně na nadnárodní úroveň, což bylo podtrženo příkladem integrace v rámci OJV (OSBS). Maastrichtská a hlavně Lisabonská smlouva posunuly Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku na nový level a představily nové instituce, které mají pomáhat Evropské unii při vykonávání svého mandátu v rámci zahraniční politiky. Avšak některé rigidní prvky SZBP (princip jednomyslnosti, silná pozice Rady) nadále přetrvaly, čímž byly některé nové prvky z Lisabonské smlouvy *de facto* negovány (zrušení pilířové struktury).

Ukrajinská krize zasáhla Evropskou unii nepřipravenou a bezesporu *ovlivnila zahraniční a bezpečnostní politiku Evropské unie v regionu východní Evropy*. Vysoká představitelka EU pro zahraniční a bezpečnostní věci sama přiznala, že Východní partnerství a EPS nebyly správně komunikovány a implementovány. Ve své nové Globální strategii se Evropská unie bude snažit podporovat soběstačnost partnerských zemí tak, aby je jejich mocní sousedé nemohly vydírat, například skrze energetiku, tak jak tomu bylo i v Ukrajině. Ukrajinská krize rozbila do určité míry evropský idealismus, který v podstatě věřil do poslední chvíle v to, že Ruská federace pasivně přijme EPS a Východní partnerství jako *wi-wi-win* situaci pro oba. V nové Globální strategii EU můžeme zpozorovat určitou sebereflexi v tomto ohledu. Evropská unie už nevsází na tvrdohlavý idealismus, ale naopak se snaží vybalancovat „snílkovský“ idealismus s nezásadovým pragmatismem, čímž vzniká něco jako realpolitika evropské stříhu (zásadový pragmatismus). V neposlední řadě poukázala ukrajinská krize na rigidnost Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a neúčinnost, pokud je na pořadu dne machiavellistická agenda. Nové instituce představené v Lisabonské smlouvě svoje očekávání během ukrajinské krize nenaplnily a úloha Vysoké představitelky stále není jasně vymezená.

Co se týče *případného zrychlení integračních snah v rámci SZBP*, tak ukrajinská krize nijak nezrychlila integrační snahy v rámci této politiky. Společná zahraniční a bezpečnostní politika zůstává nadále velmi bolavým tématem pro evropskou integraci. Jednotlivé členské státy si nadále střeží „zbytky“ své státní suverenity a identity a je proto velmi nepravděpodobné, že se v střednědobém horizontu tento pohled změní. Z průběhu ukrajinské krize bychom mohli dokonce vydedukovat, že integrační proces v rámci byl zpomalen. Společná zahraniční a bezpečnostní politika se vypuknutí nepokojů a války ukázala jako neúčinný instrument, jelikož je SZBP stále postavená hlavně na nejmenším společným jmenovatelem. Výmarský a hlavně Normandský formát potvrdily vůdčí úlohu Německa v rámci ukrajinské krize, čímž došlo k oslabení nadnárodního prvku v rámci SZBP. Německo jako šampion evropské

integrace nakonec přijmul tuto vůdčí úloha a po eskalaci konfliktu na Ukrajině se mu dokonce podařilo „stmelit“ ostatní státy a v důsledku toho zpřísnit sankční politiku. Můžeme tedy konstatovat že došlo k určité evropeizace (postojů , zájmů) v rámci SZBP, ačkoliv z ní načas vymizel nadnárodní prvek.

Vytvoření společné armády Evropské unie zůstává nadále spíše zbožným přáním než reálnou možností, jelikož naráží na řadu překážek. Společná bezpečnostní a obranná politika se trochu paradoxně těší největší oblibě mezi obyvateli Evropské unie. Pokud se ale podíváme blíže na bezpečnostní preference v rámci EU, zjistíme, že evropská bezpečnostní kultury je daleko „roztříštěnější než například americká a každý se představuje pod společnou evropskou armádou něco jiného. Neochota členských států vzdát se svých vojenských a kapacit a suverenit zůstává nadále velká a ani z toho pohledu, není zřízení evropské společné na pořadu dne. V neposlední řadě představuje Evropská unie svým ideologickým zakotvením již zmiňovanou malou mocnost a je otázka, zda by zřízení společné armády nepoškodilo obraz Evropské unie, jako klidné a kooperativní síly, která se snaží řešit globální problémy, především díky svoji soft-power. Z těchto důvodů by se Evropská tradiční hard-power měla spíše zaměřit na spolupráci s NATO, které je do určité míry schopné pokrýt bezpečnostní potřeby Evropské unie. Na druhou stranu by se Evropská unie měla bránit jakémukoliv formálnímu rozdělení úkolů a měla by disponovat kapacitami pro vykonávání vlastních rozsáhlých operací. Válka v Iráku jasně ukázala, že Spojené státy nemusejí vždy zastávat naprosto identické hodnoty a Evropská unie by se měla vyvarovat něčemu podobnému jako je dělení na starou a novou Evropu.

Ukrajinská krize poukázala na významné rozdíly mezi evropským a ruským vnímáním post-sovětského-prostoru. Evropská unie vychází z jednoduché teze, že každá země má právo na to, vybrat si v jaké aliance nebo integračním procesu. Tato představa odráží perfektně evropskou mentalitu a hodnoty, ale je neudržitelná v tváři tvář ruských ambicím ve východní Evropě. Barevné revoluce na Ukrajině a Gruzii vyvovaly v Rusku pocit, že evropské rozšíření směrem na východ je v podstatě je jen předvojem NATO. Zatímco Evropská unie doufala, že Rusko se bude dívat na Východní partnerství a podobné iniciativy jako na win-win situaci, Rusko s postupujícím čase vnímalo integrační proces jako hru s nulovým součtem. Rusko nepovažuje Asociační dohodu za něco, z čeho by Rusko eventuálně mohlo těžit a anexe Krymu byla v podstatě cynickým vyústěním této mentality. Rusko anexí Krymu a přerušením dodávek plynu ztratilo svoje tradiční páky, jak ovlivnit domácí dění na Ukrajině. Zamrzlý konflikt v povstaleckých oblastí je poslední páka, kterou může Rusko využít pro ovlivňování

ukrajinské politiky. Abcházie, Jižní Osetie a Podněstří jsou důkazy toho, že Rusko je schopné udržovat zamrzlé konflikty několik let a z toho důvodu je nepravděpodobné, že ruská podpora separatistů přestane v brzké době (minimálně do příštích prezidentských voleb). Evropská unie navázal většinu svých „tvrdých“ sankcí na plnění Minských dohod a pokud ještě přičteme rozdíly mezi hodnotami a ideologiemi, je velmi nepravděpodobné, že v blízké v krátkodobém a střednědobém ohledu dojde ke zlepšení vztahů mezi Ruskem a Evropskou unií a že Rusko přijme další rozšíření, které by se týkalo například Arménie. Na druhou stranu jsou oba aktéři na sobě velmi závislí (energie a investice) a zpřetrhání všech vazeb by proto nevedlo k ničemu. Z těchto důvodů je velmi pravděpodobné, že v příštích letech bude vztah mezi Ruskem a Evropskou unií spíše stagnovat, dokud nedojde k nějaké další významné krizi anebo ke změně politické kultury.

Na závěr můžeme dodat, že ukrajinská krize ovlivnila jak negativně, tak i pozitivně evropskou zahraniční politiku. Budoucí výzkum v této oblasti by se mohl dále zaměřit na zkoumání úlohy a efektivitu Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie na jiných konkrétních příkladech a položit si otázku, zda je úloha Společné zahraniční a bezpečnostní politiky v machiavellistických oblastech mezinárodní politiky opodstatněná a zda by případně neměla projít další reformou.

Zdroje

1. AFP (2014). *German reliance on Russian gas 'threatens Europe', says Poland*. [online] Sg.news.yahoo.com. Dostupné z: <https://sg.news.yahoo.com/german-reliance-russian-gas-threatens-europe-says-poland-140755225.html> [Zpřístupněno 16 led. 2017].
2. Aghniashvili, T. (2016). "Towards More Effective Cooperation? The Role of States in Shaping NATO-EU Interaction and Cooperation", *Connections : The Quarterly Journal*, vyd. 15, č. 4, str. 67-90.
3. BBC (2008). *Nato denies Georgia and Ukraine*. [online] Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7328276.stm> [Zpřístupněno 28 úno. 2017].
4. BBC (2014). *Ukraine crisis: President and opposition agree truce*. [online] Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-26267220> [Zpřístupněno 28 únor. 2017].
5. Bindi, F., Angelescu, I. and Vimont, P. (2013). *The foreign policy of the European Union*. 1. vyd. Washington: Brookings Institution Press.
6. Biscop, S. (2016). "The EU Global Strategy: Realpolitik with European Characteristics?", *International Politics*, vyd. 48, č. 6, str. 691-706.
7. Bloomberg Markets (2017). *USD to RUB Exchange Rate*. [online] Bloomberg.com. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/quote/USDRUB:CUR> [Zpřístupněno 28 led. 2017].
8. BRESSAND, A (2011). "Between Kant and Machiavelli: EU foreign policy priorities in the 2010s", *International Affairs*, 87, 1, str. 59-85, Business Source Complete, EBSCOhost, viewed 27 April 2017.
9. Capelouto, S. (2017). *Eastern Ukraine ceasefire starts Monday, Russia says*. CNN. [online] Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2017/02/18/world/ukraine-ceasefire-russia/> [Zpřístupněno 28 bř. 2017].
10. Brzezinski, Z. (2014). *Zbigniew Brzezinski: After Putin's aggression in Ukraine, the West must be ready to respond*. *The Washington Post*. [online] Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/opinions/zbigniew-brzezinski-after-putins-aggression-in-ukraine-the-west-must-be-ready-to-respond/2014/03/03/25b3f928-a2f5-11e3-84d4-e59b1709222c_story.html?utm_term=.5b2fb2432505 [Zpřístupněno 28 bř. 2017].
11. Bush, G.W. (2017). *President Delivers State of the Union Address*. [online] Georgewbush-whitehouse.archives.gov. Dostupné z: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html> [Accessed 12 Feb. 2017]. CIA (2017). *The World Factbook — Central Intelligence Agency*. [online] Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/Publications/the-world-factbook/rankorder/2087rank.html> [Zpřístupněno 12 dub. 2017].
12. CABADA, L. a kol, (2010). *Aktuální výzvy evropského integračního procesu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-289-9.
13. Cross, M.K.D. 2011, "Europe, a smart power?", *International Politics*, vyd. 48, č. 6, str. 691-706.
14. COSGROVE, C. A. – TWITCHETT K. J. (eds.) (1970). *The New international actors: the United Nations and the European Economic Community*. London: Macmillan. ISBN 978-0333110362."
15. des Courières, C.B. (2017). "BETWEEN SUPRANATIONALISM AND INTERGOVERNMENTALISM IN THE EUROPEAN UNION'S FOREIGN POLICY: A PRINCIPAL-AGENT APPROACH OF THE SANCTION POLICY IN THE CFSP FRAMEWORK/Entre el Supranacionalismo y el

- Intergubernamentalismo en la Política Exterior de la Unión Europea: Una Aproximación "Agente Principal" en la Política de Sanciones en el marco de referencia de la PESC", *UNISCI Discussion Papers*, , č. 43, str. 9-34.
16. Dahl, R. (1961). *Who Governs? Democracy and Power in an American City*. New Haven: Yale University Press
 17. Eayskens, M. (1991). *WAR IN THE GULF: EUROPE; Gulf Fighting Shatters Europeans' Fragile Unity*. [online] Nytimes.com. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1991/01/25/world/war-in-the-gulf-europe-gulf-fighting-shatters-europeans-fragile-unity.html> [Zpřístupněno 11 bře. 2017].
 18. EBS. (2003). *BEZPEČNÁ EVROPA V LEPŠÍM SVĚTĚ*, s. 10. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIICS.pdf> [Zpřístupněno 27 Mar. 2017].
 19. EFCR. (2015). *EUROPEAN FOREIGN POLICY SCORECARD 2016*. Dostupné z: http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR125_SCORECARD_2015.pdf [Zpřístupněno 19 Apr. 2017].
 20. EFCR. (2016). *EUROPEAN FOREIGN POLICY SCORECARD 2016*. Dostupné z: http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR157_SCORECARD_2016.pdf [Zpřístupněno 19 Apr. 2017].
 21. ECDPM. (2017). *The European Union Global Strategy & the UN Global Goals*. [online] Dostupné z: <http://ecdpm.org/publications/eu-global-strategy-global-goals-ettg-2016/> [Zpřístupněno 16 Apr. 2017].
 22. EEAS (2015). *[ARCHIVED CONTENT] European Union - EEAS (European External Action Service) | A look at the EU-Ukraine Association Agreement*. [online] Collections.internetmemory.org. Dostupné z: http://collections.internetmemory.org/haeu/content/20160313172652/http://eeas.europa.eu/top_stories/2012/140912_ukraine_en.htm [Zpřístupněno 21 Apr. 2017].
 23. EEAS. (2016). *Shaping of a Common Security and Defence Policy - eeas - European Commission*. [online] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5388/shaping-of-a-common-security-and-defence-policy_en [Zpřístupněno 28 Feb. 2017].
 24. EEAS, (2017a). *Military and civilian missions and operations - eeas - European Commission*. [online] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/topics/military-and-civilian-missions-and-operations/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en [Zpřístupněno 9 Apr. 2017].
 25. EEAS, (2017b). *Who we are - EEAS - European Commission*. [online] Dostupné z: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/3601/who-we-are_en [Zpřístupněno 12 Apr. 2017].
 26. Eichler, J. (2011). *Bezpečnostní a strategická kultura USA, EU a ČR*. 1st ed. Praha: Karolinum.
 27. Eichler, J. (2015). Mezinárodní souvislosti války na Ukrajině. *Vojenské rozhledy*, roč. 24 (56), č. 1, str. 5–19, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995. [on-line] Dostupné z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/mezinarodni-souvislosti-valky-na-ukrajine>
 28. Endres, F, Mader, M, a Schoen, H (2015). 'On the relationship between strategic cultures and support for European defence: A comment on Irondelle, Mérand and Foucault', *European Journal Of Political Research*, 54, 4, str.. 848-859, Academic Search Complete, EBSCOhost, viewed 27 April 2017.

29. EP, (2006). European parliament. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede030909notesdp_/sede030909notesdp_en.pdf [Accessed 28 Feb. 2017].
30. Erbach, G. (2015). *Energy Union New impetus for coordination and integration of energy policies in the EU*. [online] eurparl.europa.eu. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551310/EPRS_BRI\(2015\)551310_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551310/EPRS_BRI(2015)551310_EN.pdf) [Accessed 22 Mar. 2017].
31. Eur-lex.europa.eu. (2017). *Glossary of summaries - EUR-Lex*. [online] Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/petersberg_tasks.html [Accessed 14 Mar. 2017].
32. Eurobarometer standard 86. (2016). [online] Evropská komise, s.24. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/yearFrom/1974/yearTo/2016/surveyKy/2137> [Accessed 15 Apr. 2017].
33. Europa.eu (2017). *EU sanctions against Russia over Ukraine crisis - Newsroom - European Commission*. [online] Dostupné z: http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en [Accessed 28 Feb. 2017].
34. Euroskop.cz, (2017a). *Zahraniční a bezpečnostní politika*. [online] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8916/sekce/zahranicni-a-bezpecnostni-politika/> [Accessed 12 Apr. 2017].
35. Euroskop.cz, (2017b). *Bezpečnostní a obranná politika*. [online] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8715/sekce/bezpecnostni-a-obranna-politika/> [Accessed 12 Apr. 2017].
36. Euroskop.cz. (2017c). *Evropská politika sousedství*. [online] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8714/sekce/evropska-politika-sousedstvi/> [Accessed 28 Feb. 2017].
37. EU Global strategy, (2016). *Shared Vision, Common Action*. EEAS. Dostupné z: https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/regions/files/eugs_review_web.pdf [Accessed 28 Feb. 2017].
38. Fiala, P. a Pitrová, M. (2009). *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
39. Gámez, M. and Mincheva, E. (2012). "No Data Without Protection? Re-Thinking Transatlantic Information Exchange for Law Enforcement Purposes After Lisbon", in Cardwell (ed) a *EU External Relations Law and Policy in the Post-Lisbon Era*. 1st ed. The Hague: T.M.C. Asser Press.
40. Gatehouse, G. (2015). The untold story of the Maidan massacre. *BBC*. [online] Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/magazine-31359021> [Accessed 28 Mar. 2017].
41. Giulio M Gallarotti (2011). "Soft Power: What it is, Why it's Important, and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used", *Journal of Political Power*, vyd. 4, č. 1, str. 25 - 47 (2011): http://works.bepress.com/giulio_gallarotti/3/
42. Gehring, T, Oberthur, S, & Muhleck, M (2013). 'European Union Actorness in International Institutions: Why the EU Is Recognized as an Actor in Some International Institutions, but Not in Others', *Journal Of Common Market Studies*, 51, 5, str. 849-865,
43. Goncharenko, R. (2017). *Ukraine under pressure to implement terms of Minsk peace agreement | Europe | DW.COM | 10.05.2016*. [online] DW.COM. Dostupné z: <http://www.dw.com/en/ukraine-under-pressure-to-implement-terms-of-minsk-peace-agreement/a-19247668> [Accessed 28 Apr. 2017].

44. Gstöhl, S. a Lannon, E. (2015). *The neighbours of the European Union's neighbours*. 1st vyd. Burlington: Ashgate publishing Company.
45. Hofman, S. a Reynolds CH. (2007). "EU-NATO Relations: Time to Thaw the Frozen Conflict", *German Institute for International and Security Affairs*, str. 1-7
46. Hosking, G. 2006. *Rulers and Victim: Russians and the Soviet Union*. (Cambridge: Harvard University Press)
47. Hill, C. (1993). "The Capability-Expectations Gap, or Conceptualizing Europe's International Role", *Journal of Common Market Studies*, 31(3), 305–28.
48. Hill, C. (1998). "Closing the Capabilities-Expectations Gap? ", in J. Peterson and H. Sjursen (eds) *A Common Foreign Policy for Europe? Competing Visions of the CFSP* (London: Routledge), pp. 18–38.
49. Irimie, R.C. (2014) "EUROPEAN UNION: A GLOBAL ACTOR IN CHALLENGING TIMES", *Studia Universitatis Babes-Bolyai. Studia Europaea*, vol. 59, no. 4, str. 101-133.
50. Irondelle†, B, Mérand, F, & Foucault, M (2015) 'Public support for European defence: Does strategic culture matter?', *European Journal Of Political Research*, 54, 2, str. 363-383, Academic Search Complete, EBSCOhost, [viewed 27 April 2017]
51. Ivanov, I. (2013) "TRENDS IN EU SECURITY AND DEFENSE POLICY", *Strategic Impact*, , č. 47, str. 57-62.
52. Kagan, R. (2003). *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York: Alfred A. Knopf.
53. Kaunert, CH. a Zwolski, M. (2013). *The EU as a global security actor :The EU as a global security actor: a comprehensive analysis beyond CFSP and JHA*. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2013.
54. Koeth, W. (2016). "Leadership Revised: How Did the Ukraine Crisis and the Annexation of Crimea Affirm Germany's Leading Role in EU Foreign Policy?", *Lithuanian Annual Strategic Review*, vyd. 14, č. 1, str. 101-116.
55. Kobzová, J. (2014). "Can the EU support democracy in the Eastern Partnership?", *European View*, vyd. 13, č. 1, str. 109-114.
56. Koehler, K. (2010). EUROPEAN FOREIGN POLICY AFTER LISBON: STRENGTHENING THE EU AS AN INTERNATIONAL ACTOR. *Caucasian Review of International Affairs*, 4(1), 57-72. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/211088670?accountid=17203>
57. Kissinger, H. (2014). Henry Kissinger: To settle the Ukraine crisis, start at the end. *The Washington Post*. [online] Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html?utm_term=.7f04858f0da6 [Accessed 17 Jul. 2017].
58. Kjellen, R. (1914). *Politiska Essayer*. Stockholm: H. Gebers).
59. Knodt, M. a Princen, S. (2003). "Introduction: Puzzles and Prospects in Theorizing EU's External Relations", in M. Knodt and S. Princen (eds) *Understanding the European Union's External Relations* (London: Routledge), str. 1–16.
60. Kuchářová, A. (2014). "Teorie aktérství EU a Lisabonská smlouva EU jako aktér v oblasti zahraniční politiky", *Současná Evropa*, 1/2014, str. 71-84.
61. Lackey, DP (2015). "Soft Power, Hard Power, and Smart Power", *Philosophical Forum*, 46, 1, str. 121-126, Academic Search Complete, EBSCOhost, [Zobrazeno 12. dubna 2017]

62. Leigh, M. (2015). "The neighbours of the European Union's neighbours" v S Gstöhl a E Lannon. (eds), *The neighbours of the European Union's neighbours*. (Burlington: Ashgate publishing Company), str. 203-227.
63. Lain, S. (2016). "Russia and EU Relations in Light of Ukraine", *The Polish Quarterly of International Affairs*, vyd. 25, č. 3, str. 61-III.
64. Lockman, Z. and Wolf, K. (2016). *European defence spending 2015: The force awakens*. 1st ed. [ebook] EUISS, str. .1-4. Dostupné z: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_10_Defence_spending.pdf [Accessed 15 Apr. 2017].
65. Maastricht - TEU. (2017). 1st ed. [ebook] Maastricht: Office for Official Publications of the European Communities, p.124. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf [Accessed 11 Apr. 2017].
66. Matsaberidze, D. 2015, "Russia vs. EU/US through Georgia and Ukraine", *Connections : The Quarterly Journal*, vyd. 14, č. 2, str. 77-86.
67. McKirdy, E. (2017). Ukraine ceasefire: No sign of weapons withdrawal, official says. *CNN*. [online] Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2017/02/22/europe/ukraine-ceasefire-violations/> [Accessed 22 Mar. 2017].
68. MFA (2017). *PROTOCOL on the results of consultations of the Trilateral Contact Group (Minsk, 05/09/2014) - News from Ukraine's diplomatic missions - MFA of Ukraine*. [online] Mfa.gov.ua. Dostupné z: <http://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/27596-protocol-on-the-results-of-consultations-of-the-trilateral-contact-group-minsk-05092014> [Accessed 28 Feb. 2017].
69. Mearsheimer, J.J. (2014), "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin", *Foreign Affairs*, vyd. 93, č. 5, str. 77-89.
70. Menon, R. a Rumer, E. Fiala, P. a Pitrová, M. (2015). *Conflict in Ukraine*. Boston: MIT Press.
71. Moravcsik, A. (2002). *The Quiet Superpower; Half a century from now, we may find that Europe's brand of 'soft' leadership trumped America's military dominance*, International ed. edn, IBT Media, Inc, New York.
72. Morillas, P. (2012). *EU External Relations Law and Policy in the Post-Lisbon Era*. 1st ed. The Hague: T.M.C. Asser Press.
73. Morillas, P. (2012). "Institutionalization or Intergovernmental Decision-Taking in Foreign Policy: The Implementation of the Lisbon Treaty", in Cardwell (ed) a *EU External Relations Law and Policy in the Post-Lisbon Era*. 1st ed. The Hague: T.M.C. Asser Press.
74. Mogherini, F. (2016). *Speech by Federica Mogherini at the public seminar "EU as a Global Actor"* - eeas - European Commission. [online] eeas. Dostupné z: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/11588/Speech%20by%20Federica%20Mogherini%20at%20the%20public%20seminar%20%22EU%20as%20a%20Global%20Actor%22 [Accessed 9 Apr. 2017].
75. Nye, J. 2009, 'Get Smart', *Foreign Affairs*, 88, 4, pp. 160-163, Academic Search Complete, EBSCOhost, viewed 26 April 2017.
76. NATO. (2017). *Relations with the European Union*. [online] Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm [Accessed 28 Mar. 2017].
76. Nye, J. (2005). *The future of power*. 1. vyd. New York: PublicAffairs.

77. Nye, J. (2011). *SOFT POWER, The Means to success in World Politics*. 1. vyd. New York: PublicAffairs.
78. Nossel, S. (2004). 'Smart Power', *Foreign Affairs*, vyd. 83, č. 2, str. 131-142, EconLit with Full Text, EBSCOhost, viewed 27 April 2017.
79. UGUR, Ö. (2016) "The Europranization of national Foreign Policies: The Examples og germany and France within the Framework of Ukraine Crisis", *Turkish Economic Review*, vyd. 3, č. 3, str. 527-536.
80. OBSE (2017). *Daily and spot reports from the Special Monitoring Mission to Ukraine | OSCE*. [online] Osce.org. Dostupné z: <http://www.osce.org/ukraine-smm/reports> [Accessed 28 Feb. 2017].
81. OSN. (2001). Resolution 1368/2001. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement> [Accessed 15 Apr. 2017].
82. Petro, N. (2016). Why Ukraine needs Russia more than ever. *theguardian*. [online] Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/mar/09/ukraine-needs-russia-nicolai-petro> [Accessed 20 Feb. 2017].
83. Putin, V. (2001). Speech given in the Bundestag of the Federal Republic of Germany, 25 September 2001.
84. Radio Liberty (2017). Armenia Reaches New Political Agreement With EU. *Radio Liberty*. [online] Dostupné z: <http://www.rferl.org/a/armenia-eu-agreement/28336533.html> [Accessed 18 Feb. 2017].
85. Romano Prodi (2002). *A Wider Europe - A Proximity Policy as the key to stability*. [online] Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-02-619_en.htm [Accessed 12 Mar. 2017].
86. Russia Insider (2016). *Putin Explains How Russia Saved Life of Ukraine's Ousted President Yanukovich*. [video] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=jnQbZ0JchF4> [Accessed 28 Mar. 2017].
87. Senderov, V. (2009): Neo-Eurasianism: Realities, Dangers, Prospects. *Russian Politics and Law*, vyd.. 47, č. 1, January –February 2009. str. 24-46.
88. Smith, H. (2002), *European Union Foreign Policy: What it Is and What it Does*. Londýn: Pluto Press.
89. SJÖSTEDT, G. (1977). External Role of the European Community. Farnbo-rough: Saxon House. ISBN 978-0566001727.
90. Subtelny, O. (2009). *Ukraine*. 1st ed. Toronto: University of Toronto Press.
91. Schubert, S.R., Pollak, J. & Brutschin, E. (2014), "Two futures: EU-Russia relations in the context of Ukraine", *European Journal of Futures Research*, vyd. 2, č. 1, str. 1-7.
92. Shaista, S.Z. (2015). "THE UKRAINE CRISIS AND THE EU", *Journal of European Studies*, vyd. 31, č. 2, str. 55-69
93. Štefan Fülle (2013). *Statement on the pressure exercised by Russia on countries of the Eastern Partnership*. [online] Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-687_en.htm [Accessed 28 Apr. 2017].
94. Stratton, T. (2008). "Power Failure: The Diffusion of State Power in International Relations", *Infinity Journal*, vyd. 1, č. 1, str. 1-7 . [online] Dostupné z: http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/international_history_politics/sha

- red/student_profiles/Publications/Copies/Stratton-Power_Failure.pdf [Accessed 19 Feb. 2017].
95. The Moscow Times (2014). U.S. Ramps Up Sanctions on Russia, Putin Warns of Reprisals. [online] Dostupné z: <https://themoscowtimes.com/articles/us-ramps-up-sanctions-on-russia-putin-warns-of-reprisals-39368> [Accessed 23 Mar. 2017].
 96. The Telegraph (2017). *Minsk agreement on Ukraine crisis: text in full*. [online] Telegraph.co.uk. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/11408266/Minsk-agreement-on-Ukraine-crisis-text-in-full.html> [Accessed 28 Mar. 2017].
 97. Toje, A. 2011, "The European Union as a Small Power", *Journal of Common Market Studies*, vyd. 49, č. 1, str. 43-60. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com.zdroje.vse.cz/journal/10.1111/%28ISSN%291468-5965/issues>. [26 April 2017].
 98. Tran, P. (2014). Amid Ukraine Crisis, EU Plays It Safe. *Defense News*,. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1509426495?pq-origsite=summon>.
 99. UN (2017). *UN News - UN Security Council action on Crimea referendum blocked*. [online] UN News Service Section. Dostupné z: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47362#.WQNNFtzfOJA> [Accessed 21 Mar. 2017].
 100. Vimont, P. (2015). *The Path to an Upgraded EU Foreign Policy*. 1st ed. [ebook] Washington: Carnegie Europe, pp.1-8. Dostupné z: http://carnegieendowment.org/files/Vimont_EU_Foreign_Policy_Posting.pdf [Accessed 27 May 2017].
 101. Vitkus, G. (2015). "TOWARDS STRONGER NORMATIVE POWER: THE NATURE OF SHIFT IN EU FOREIGN POLICY IN THE CONTEXT OF THE CRISIS IN UKRAINE" , *European integration studies*, vyd. 9, č. 0, str. 8-19
 102. Wang, W. 2015, "Impact of Western Sanctions on Russia in the Ukraine Crisis ", *Journal of Politics and Law*, vyd. 8, č. 2, str. 1-6.
 103. Willsher, K. (2015). France looking for warship buyers after cancelling Mistral deal with Russia. *theguardian*. [online] Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/aug/06/france-russia-mistral-warships-deal-cancelled> [Zpřístupněno 28 ún. 2017].
 104. Wilson, E. (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), str.110-124.
 105. WorldAtlas (2017). *The World's Leading Import Countries*. [online] WorldAtlas. Dostupné z: <http://www.worldatlas.com/articles/where-the-exports-go-the-world-s-leading-import-countries.html> [Zpřístupněno 12 dub. 2017].
 106. World Bank Databank (2017a). *World Development Indicators | DataBank*. [online] Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=EUU> [Zpřístupněno 26 dub. 2016].
 107. World Bank (2017b). *World Development Indicators | DataBank*. [online] Databank.worldbank.org. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=FP.CPI.TOTL.ZG&country=RUS> [Zpřístupněno 28 led. 2017].

108. Yurgens, I. (2014). *The West vs. Russia: The unintended consequences of targeted sanctions*. Dotupné z: http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=4532#top